**Ιανουάριος 2023**

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

**Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια**

# Ρωσία και Κίνα, διεθνείς σχέσεις ανά τους αιώνες και προοπτικές συνεργασίας

**ΑΡΒΑΝΙΤΗ ΝΙΚΟΛΕΤΑ**

**ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023**

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

**Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια**

# Ρωσία και Κίνα, διεθνείς σχέσεις ανά τους αιώνες και προοπτικές συνεργασίας

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

**ΑΡΒΑΝΙΤΗ ΝΙΚΟΛΕΤΑ**

**Ιανουάριος 2023**

**Πνευματικά δικαιώματα**

Copyright © Αρβανίτη Νικολέτα 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

**Ή ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ**

Η Αρβανίτη Νικολέτα γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Ρωσία και Κίνα, διεθνείς σχέσεις ανά τους αιώνες και προοπτικές συνεργασίας», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

**Η Δηλούσα**

**Αρβανίτη Νικολέτα**

# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

**ΠΕΡΙΛΗΨΗ** **9**

**ΜΕΘΟΔΟΙ** **11**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ** 1.1
Εισαγωγή **11**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ**
2.1 Η αυτοκρατορική Ρωσία **13**

2.2 Η Σοβιετική Ένωση **14**

2.3 Η Ρωσία **15**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ**

3.1 Η αυτοκρατορική Κίνα **15**

3.2 Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας **16**

3.3 Η Κίνα **16**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΙΝΑΣ- ΡΩΣΙΑΣ**

4.1 Ιστορική αναδρομή σχέσεων Κίνας- Ρωσίας **17**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΑ ΣΗΜΕΡΑ**

5.1 Συνεργασία στην πολιτική των δυο κρατών **18**

5.2 Συνεργασία στον τομέα της στρατηγικής **20**

5.2.1 Το στρατιωτικό και πυρηνικό δόγμα των δυο κρατών **20**

5.3 Συνεργασία στον οικονομικό τομέα **22**

5.3.1 Συνεργασία στον ενεργειακό τομέα **23**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ**

6.1 Η εξωτερική πολιτική κρατών κατά της Ρωσίας **24**

6.2 Η εξωτερική πολιτική κρατών κατά της Κίνας **24**

6.3 Προοπτικές συνεργασίας **25**

6.4 Αποθαρρυντικοί παράγοντες και εμπόδια **30**

6.5 Η κρίση της Ουκρανίας, η σινορρωσική συνεργασία και ο αντίκτυπός της για την Ευρωπαϊκή Ένωση **32**

6.6 BRICS **34**

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**
7.1 Συμπεράσματα **37**

**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ** **40**

**Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας:** Αρβανίτη Νικολέτα

**Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:** Ρωσία και Κίνα, διεθνείς σχέσεις ανά τους αιώνες και προοπτικές συνεργασίας

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις …… [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

**Εξεταστική Επιτροπή:**

Πρώτος επιβλέπων Τζογόπουλος Γεώργιος

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Σκλιάς Παντελής

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ευθυμιόπουλος Μάριος

**Περίληψη στα Ελληνικά**

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, μέσω ιστορικής αναδρομής του κάθε κράτους ξεχωριστά ξεκινώντας από την αυτοκρατορική Ρωσία και την αυτοκρατορική Κίνα έως το διάγγελμα του 2022 και της ανάλυσης της ανάπτυξης και συνεργασίας των δυο κρατών της Ρωσίας και της Κίνας, προσπαθεί να εστιάσει στην τωρινή κατάσταση που επικρατεί στον 21ο αιώνα, όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις ανάμεσά τους. Από την στιγμή που η Ρωσία και η Κίνα είναι οι δυο από τις τρεις χώρες που ασκούν την μεγαλύτερη επιρροή παγκοσμίως, ενώ την ηγεμονική θέση κρατούν ακόμα οι ΗΠΑ, είναι δύσκολο να παραβλέψουμε και τις σχέσεις ανάμεσα στις τρεις αυτές χώρες, αναλύοντας σημεία τριβής και αντιπαράθεσης αλλά και συνεργασίας.

Ακολουθεί η ανάλυση των πολεμικών συγκρούσεων τους, των συνθηκών ειρήνης και συνεργασίας, η ανάλυση πεδίων συνεργασίας όπως στον τομέα της ενέργειας, της οικονομίας και του εμπορίου, της καταπολέμησης τρομοκρατίας, η δημιουργία πυρηνικού δόγματος αποτροπής κάθε χώρας ξεχωριστά, καθώς και τα σημεία τομής των δυο κρατών.

Ακολουθεί η ανάλυση όσον αφορά τις προοπτικές συνεργασίας ανάμεσα στο Πεκίνο και στην Μόσχα και γίνεται έμφαση στο αν η κρίση και ο συνακόλουθος πόλεμος στην Ουκρανία εμποδίζει την περεταίρω συνεργασία των δυο μεγάλων δυνάμεων, και αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα ή αντιθέτως τονώνει το αίσθημα σύμπραξης και φιλίας. Από την στιγμή που η Ρωσία πήρε την απόφαση να εισβάλλει στην Ουκρανία, ενώ οι ΗΠΑ αντιδρούν κάθετα σε αυτό, η Κίνα πρέπει να λάβει μια θέση πάνω στο ζήτημα αυτό υποστηρίζοντας ή όχι την Ρωσία και δηλώνοντας σαφέστατα την τοποθέτησή της, πράγμα το οποίο αποφεύγει εξαιτίας των δικών της εθνικών συμφερόντων. Τέλος μέσω της θεωρίας του ρεαλισμού γίνεται ανάλυση του πως η συνεργασίας τους μπορεί να αλλάξει την ισορροπία των δυνάμεων παγκοσμίως και τι αντίκτυπο θα έχει η συμμαχία δυο μεγάλων δυνάμεων για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Шаолэй, 2015) . Σκοπός λοιπόν της παρούσας εργασίας είναι να αποδείξει, ότι η Ρωσία και η Κίνα επηρεάζουν την παγκόσμια διεθνή σκηνή πόσο μάλλον κατά την συνεργασία τους. Σε σημεία λοιπόν που εναντιώνονται με τις πολιτικές των ΗΠΑ αποτελούν απειλή για την τελευταία και για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέσω της εργασίας θα φανεί αν οι δυο δυνάμεις θα συνεχίσουν να συνεργάζονται κυρίως στρατιωτικά, εστιάζοντας σε κοινές πολιτικές και διαφορές των στόχων τους. Φανερώνεται το πως συνδέονται οι δύο χώρες ιστορικά, πολιτικά, οικονομικά και ποιοι είναι οι δεσμοί αυτοί που διαμορφώνονται μεταξύ τους τώρα και ποιοι δεσμοί θα διαμορφωθούν στο μέλλον. Τέλος στόχος είναι η αναφορά στα αποτελέσματα που θα μπορούσε να επιφέρει στο διεθνές σκηνικό η σχέση μεταξύ τους.

**Λέξεις κλειδιά**

Ρωσία, Κίνα, ΗΠΑ, Ευρωπαϊκή Ένωση, συνεργασία, διεθνής σκηνή

**Περίληψη στην Αγγλική Γλώσσα**

This specific diplomatic work, through a historical review of each state separately starting from imperial Russia and imperial China until the declaration of 2022 and the analysis of the development and cooperation of the two states of Russia and China, tries to focus on the current situation that prevails in the 21st century in terms of international relations between them. Since Russia and China are two of the three most influential countries in the world, while the hegemonic position is still held by the USA, it is difficult to overlook the relations between these three countries, analyzing points of friction and confrontation as well as cooperation .

What follows is the analysis of their war conflicts, peace and cooperation agreements, the analysis of areas of cooperation such as in the field of energy, economy and trade, the fight against terrorism, the creation of a nuclear doctrine of deterrence, as well as the point of intersection of the two states which is the opposition to the US.

Then we will analyse the prospects for cooperation between China and Russia, and the emphasis will be on whether the crisis and war in Ukraine will affect further cooperation between the two great powers. Since Russia made the decision to invade Ukraine, while the US is strongly reacting to it, China must take a position on this issue by supporting or not Russia. Finally, through the theory of realism, an analysis is made of how their cooperation can change the balance of power worldwide and what impact the alliance of two great Asian powers will have on the European Union. Therefore, the purpose of this paper is to prove that Russia and China influence the global international scene. Will the two forces continue to cooperate? Finally, the aim is to reveal whether this outcome will pose a threat to the EU. The aim of the paper is therefore to review the evolution of the two countries over time, focusing on common policies and differences in their goals. It shows how the two countries are connected historically, politically, economically and what are the ties that are formed between them now and what ties will be formed in the future.

**Keywords**

Russia, China, USA, European Union, partnership, worldwide politics

# ΜΕΘΟΔΟΙ

Η έρευνα μου βασίζεται στην ανάλυση δευτερογενών πηγών, στην αναζήτηση ιστοσελίδων, χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία της ποιοτικής έρευνας. Για την συγγραφή της παρούσας εργασίας αναζητήθηκαν πηγές σε δημόσιες βιβλιοθήκες σε συνδυασμό με την ηλεκτρονική αναζήτηση πηγών για λήψη σχετικών στοιχείων. Στο διαδίκτυο εντοπίσθηκαν άρθρα του ηλεκτρονικού τύπου εφημερίδων, καθώς και δημοσιεύσεις ακόμα και Ρώσων θεωρητικών. Η παρούσα εργασία αναλύει και συγκρίνει πολιτικές της Ρωσίας και της Κίνας, αναφέρεται σε κοινούς τομείς δράσεις, αντιθέσεις και εμπόδια συνεργασίας και εστιάζει στην ανάλυση μελλοντικής συνεργασίας. Η ανάλυση προσδιορίζει τέλος, το αν έχουν οι δύο χώρες κοινούς και σαφείς στόχους και ποια είναι η θέση και η επιρροή τους στη διεθνή τάξη.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ

## 1.1 Εισαγωγή

Η Ρωσική Ομοσπονδία είναι μια χώρα που μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης ακόμα προσπαθεί να κερδίσει το αξίωμα ηγεμονικής δύναμης στον 21ο αιώνα ακόμα και αν δεν μιλάμε για τον τίτλο μιας μοναδικής παγκόσμιας δύναμης που ασκεί την επιρροή της, αλλά για έναν τίτλο σε έναν κόσμο πολυπολικό, όπου πολλά κράτη αποκτούν ισχύ. Από την άλλη, η Κίνα έχει δηλώσει σαφέστατα τις φιλοδοξίες της να αποκτήσει σταδιακά την ηγεμονική θέση μέσω του οικονομικού τομέα πράγμα που επηρεάζει αρνητικά τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ, καθώς δημιουργείται ένα κλίμα ανταγωνισμού και ας μην υπάρχει κάποια εμφανής σύγκρουση όπως στην περίπτωση της Ρωσίας και των ΗΠΑ την δεκαετία του ΄90 με το ‘Σιδηρούν Παραπέτασμα’.

Συγκεκριμένα, οι στρατιωτικές σχέσεις είναι μια σημαντική πτυχή διμερών σχέσεων και προσδίδει την δική της χροιά στην μετέπειτα εξέλιξή τους. Οι δύο χώρες έχουν υποστηρίξει η μία την άλλη σε αρκετά ζητήματα, όπως σε αυτό της προσάρτησης της Κριμαίας και του Ταιβάν αντίστοιχα. Υπήρχαν και περίοδοι τριβών, όπως για παράδειγμα στο ζήτημα οριοθέτησης συνόρων. Η διαδικασία αυτή κράτησε 40 χρόνια, όμως παρόλα αυτά μετά από πολλές διαπραγματεύσεις, το 2004 κατάφεραν να βρουν μια πρωτότυπη λύση λαμβάνοντας υπόψιν τα εθνικά συμφέροντα και των δύο κρατών (Воробьев, 2017).

Αν και βλέπουμε, ότι οι δυο χώρες αλληλεξαρτώνται στον τομέα της ενέργειας, καθώς η Ρωσία αποτελεί τον κύριο προμηθευτή της Κίνας, δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την σχέση τους ως αιώνια φιλία, ούτε ως φιλική καλή γειτονιά αλληλοϋποστήριξης σε όλους τους τομείς, καθώς υπάρχει και το εθνικό συμφέρον της Ρωσίας και της Κίνας αντίστοιχα που δεν συμβαδίζουν πάντα με κοινές επιδιώξεις. Στην ανάλυση των διεθνών σχέσεων της Ρωσίας και της Κίνας τίθενται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα. Το πρώτο αφορά τις προοπτικές περαιτέρω συνεργασίας των δυο κρατών σε διάφορους τομείς. Ήδη βλέπουμε ότι υπάρχει συνεργασία στον οικονομικό τομέα του εμπορίου, της ενέργειας και επιπλέον η Κίνα προμηθεύεται στρατιωτικό εξοπλισμό και φυσικούς ενεργειακούς πόρους από την Ρωσία

(Νύφλης, 2016). Το δεύτερο είναι αν η συνεργασία ή η μη συνεργασία τους αντίστοιχα επιφέρει αλλαγές στην διεθνή τάξη των πραγμάτων της παγκόσμιας σκακιέρας αναδιαμορφώνοντας μια καινούρια ισορροπία των δυνάμεων. Επιπλέον, χρειάζεται ανάλυση το αν σε περίπτωση συνεργασίας των δυο μεγάλων δυνάμεων, κυρίως υπό το πρίσμα του πολέμου της Ουκρανίας, δημιουργηθεί απειλή για τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα η Ευρώπη έχει ως στόχο την επέκταση και την άσκηση επιρροής και σε κράτη εκτός της ίδιας. Από την άλλη, η Ρωσία ασκεί πίεση στα κράτη πρώην Σοβιετικής Ένωσης να παραμείνουν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκοντας θύμα την Ουκρανία, η οποία έχει δηλώσει την θέληση ένταξης από τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Η κατάσταση που έχει προκληθεί με την εισβολή της Ρωσίας απειλεί από την μια την συνοχή της ΕΕ για την λήψη κοινών και εκτάκτων αποφάσεων και παρουσιάζει την ΕΕ στα μάτια άλλων αδύναμη εφόσον υπάρχουν κενά αυτοάμυνας, από την άλλη όμως, η κατάσταση αυτή μπορεί να βοηθήσει στην ενδυνάμωση, καθώς γίνονται για πρώτη φορά συζητήσεις για πραγματική δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού στρατού (Πετούσης, 2021). Για πρώτη φορά η Ευρώπη στα πλαίσια του πολέμου της Ουκρανίας αντιδρά συλλογικά σε σύντομο χρονικό διάστημα (Μπαστέα, 2021). Το καίριο επίκαιρο ζήτημα που είναι και το πιο απρόβλεπτο είναι το αν πράγματι η Κίνα θα σταθεί στο πλευρό της Ρωσίας στην εισβολή της τελευταίας στην Ουκρανία ή αν είναι ενάντια σε αυτήν την κίνηση και δείξει την αντίθεση της θα συνεχίσει να συνεργάζεται με την Ρωσία στους τομείς που τόσο καιρό είχαν επιτυχία. Η έρευνα αυτή έχει ως στόχο να αναδείξει κοινές πολιτικές ενώ ταυτόχρονα αποδεικνύει πως η Κίνα στοχεύει στην ηγεμονική καθιέρωσή της, ενώ η Ρωσία στην ανάκτηση της χαμένης της θέσης ως υπερδύναμης στην παγκόσμια σκηνή βρισκόμενη σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με την Κίνα. Η Ρωσία αυτό το αντιλαμβάνεται και αρχίζει και εξαρτάται όλο και περισσότερο από την Κίνα, συνειδητοποιώντας όμως ότι στην πραγματικότητα είναι μια σχέση αλληλεξάρτησης. Μέσω της εργασίας εστιάζοντας στον 21ο αι. ως το διάγγελμα του 2022, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε αν οι δυο δυνάμεις θα συνεχίσουν να συνεργάζονται κυρίως στρατιωτικά, εστιάζοντας σε κοινές πολιτικές και διαφορές των στόχων τους. Η μελέτη αυτή είναι σημαντική διότι, είναι δυο χώρες από τις τρεις μεγαλύτερες δυνάμεις παγκοσμίως οι αποφάσεις, συμμαχίες ή αντιπαραθέσεις των οποίων μπορούν να προκαλέσουν την αλλαγή της διεθνής τάξης και ισορροπίας δυνάμεων. Τα ερωτήματα της εργασίας είναι αν υπάρχουν προοπτικές συνεργασίας, και αν θα υπάρξει στρατιωτική επίσημη συνεργασία ανάμεσα τους εστιάζοντας σε μια περιπτωσιολογική μελέτη και συγκεκριμένα την συνεργασία του Πεκίνου και της Μόσχας στο BRICS με θετικά και αρνητικά στοιχεία.

Με βάση αυτήν την έρευνα γενικά, μπορεί να εκτιμηθεί ο κίνδυνος για την Ε.Ε. από την πιθανή στρατηγική συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας όσον αφορά την αλλαγή της δομής της παγκόσμιας πολιτικής σκακιέρας από την στιγμή που οι δυο χώρες αυτές αποτελούν δυο μεγάλες δυνάμεις. Ο προβληματισμός αυτός είναι επίκαιρος και το ζήτημα αποτελεί μια απρόβλεπτη κατάσταση που μπορεί να προκαλέσει νέους κινδύνους στο άμεσο μέλλον. Τέτοιες συνθήκες απασχολούν τους μελετητές, κυρίως στα πλαίσια της ανάλυσης θεωρίας ρεαλισμού, όπου κυριαρχεί το δίλημμα ασφάλειας, η αυτοβοήθεια, ο φόβος και η ισχύ. Για τον λόγο αυτό, χρειάζεται η ανάλυση έστω σε υποθετικό επίπεδο προκειμένου να επιτευχθεί η εκτίμηση των κινδύνων. Επιπλέον χάρη σε αυτήν την έρευνα μπορούν να φανερωθούν τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας ή της αντιπαράθεσης αντίστοιχα ανάμεσα σε αυτές τις δυο μεγάλες δυνάμεις. Συγκεκριμένα, σημαντικός τομέας συνεργασίας είναι ο ενεργειακός τομέας. Για την Κίνα η κρίση στην Ουκρανία αποτέλεσε ευκαιρία αύξησης πρόσβασης στο φυσικό αέριο της Ρωσίας. Αυτή η στροφή προφανώς και έχει αντίκτυπο στην Ευρώπη. Από την μια η

Ρωσία παλεύει δεκαετίες με διάφορες οικονομικές δυσκολίες και την ανάκαμψη της και από την άλλη η Κίνα προσπαθεί να προσελκύσει ξένους επενδυτές για ενίσχυση της ισχύς της. Η ανάπτυξη του εμπορίου του φυσικού αερίου καθυστέρησε στην Ρωσία, λόγω της έλλειψης καλής τεχνογνωσίας, ωστόσο το 2006 ο Πούτιν ανακοίνωσε τα φιλόδοξα σχέδια του για την κατασκευή δυο αγωγών. Το 2009 η Κίνα έφτασε να είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός σύμμαχος της Ρωσίας. Η κατασκευή αγωγού αν και θα είναι κοστοβόρα, σύμφωνα με υπολογισμούς ως το 2030 θα αντλεί 38bcm ετησίως. Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε δίλημμα ανάμεσα στο να δεθεί με την Ρωσία ή να σταθεί εμπόδιο στην περαιτέρω συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας επιδιώκοντας την απομόνωση της Ρωσίας. Η Ευρώπη σε συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, την οποία ακολουθεί πιστά στην διατλαντική συμμαχία, καταφέρνει μέσω της κατάστασης που επικρατεί στην Ουκρανία να απομονώσει την Ρωσία με διάφορες κυρώσεις. Αυτό όμως οδηγεί στην στροφή της Ρωσίας προς την συνεργασία της με την Κίνα και εστίαση της πολιτικής της στην κεντρική Ασία.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

## 2.1 Η αυτοκρατορική Ρωσία

Η ιστορία της Ρωσίας ξεκινά από το Κράτος του Κιέβου. Η αποσταθεροποίηση του εξαιτίας αντιμαχόμενων ηγεμονιών και επιθέσεων νομαδικών λαών, οδήγησε στην δημιουργία του κράτους της Μόσχας. Η ιστορία ξεκινά τον 8ο- 9ο αι. μ.Χ. με την αναφορά στην καταγωγή και προέλευση των σλάβων. Εκείνη την περίοδο την διοίκηση είχε αναλάβει η δυναστεία Ρούρικ με ορόσημο την διακυβέρνηση του Κράτους από τον Βλαδίμηρο και τον εκχριστιανισμό του λαού των σλάβων από το Βυζάντιο τον 9 αι. Έπειτα δημιουργήθηκε το κράτος της Μόσχας που αργότερα ονομάστηκε επίσημα τον 18ο αι. αυτοκρατορική Ρωσία. Η περίοδος της αυτοκρατορικής Ρωσίας χαρακτηρίζεται από την τεράστια εδαφική επέκταση. Προσαρτήθηκαν εδάφη φτάνοντας μέχρι την Πολωνία και την Λιθουανία, την Ουκρανία και την Λευκορωσία φτάνοντας από την άλλη μεριά στα σύνορα με την Κίνα και δημιουργώντας μια σημαντική ναυτική βάση στο Βλαδιβοστόκ με την συνακόλουθη αύξηση του πληθυσμού. Χαρακτηρίζεται επίσης η ιστορική αυτή περίοδος από τον εξευρωπαϊσμό και εκμοντερνισμό, την στροφή προς την δύση από την στιγμή που την διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε ο Μέγας Πέτρος (1689-1725) και αργότερα συνεχίστηκε η ίδια τάση από την Αικατερίνη και Ελισάβετ Β' (Κατσόβσκα, 2008). Αυτή η τεράστια εδαφική έκταση είχε ανάγκη και από αντίστοιχες εσωτερικές μεταρρυθμίσεις σε τομείς όπως η διοίκηση, εκπαίδευση, δικαιοσύνη, εκκλησιά και οικονομία πράγμα το οποίο προσπαθούσαν να πετύχουν οι ηγεμόνες της χώρες χωρίς να έχει πάντοτε επιτυχία. Όσον αφορά τον πληθυσμό και την κοινωνία η ιεραρχία ήταν σταθερά δομημένη και οι αγρότες ήταν η μεγαλύτερη και κύρια ομάδα, όμως με την κατάργηση του θεσμού της δουλοπαροικίας και την εκβιομηχάνιση της χώρας οι αγρότες μετατράπηκαν σε εργάτες και στρατιώτες σε καιρούς πολέμου.

Σημαντικά πρόσωπα- σταθμοί στην ιστορία ρωσικής αυτοκρατορίας είναι ο Μ. Πέτρος, η Αικατερίνη Β' και η Ελισάβετ Β΄. Επί της βασιλείας του Μ. Πέτρου σημειώθηκε για πρώτη φορά στροφή προς την Δύση, την εστίαση στην μόρφωση και τις επιστήμες (Κατσόβσκα, 2008), δηλαδή στο ρεύμα του διαφωτισμού. Κατά την διάρκεια της βασιλείας τους

σημειώθηκαν σημαντικές επιτυχίες σε πολέμους με συνακόλουθη προσάρτηση εδαφών, και σημαντικές εσωτερικές μεταρρυθμίσεις. Σημαντικό μειονέκτημα της σημαντικής αυτής επέκτασης ήταν η ενσωμάτωση διαφορετικών λαών, όπως μπασκίρων και τατάρων που ήταν κυρίως τουρκόφωνοι μουσουλμάνοι που ανήκανε σε νομάδες. Η ύπαρξη διαφορετικών θρησκειών και λαών στην ίδια εδαφική επικράτεια οδηγούσε στην αλλαγή εθνικής σύστασης στην αστάθεια και στην δημιουργία εντάσεων.

Τον 19ο αι. ακολουθεί μια διαδικασία γρήγορης εκβιομηχάνισης με την ριζοσπαστικοποίηση, αστικοποίηση, και εμφάνιση επαναστάσεων. Ο Νικόλαος Β' ήταν το τελευταίο ορόσημο της αυτοκρατορικής Ρωσίας με δυο ανεπιτυχείς πολέμους τον Ρώσο -ιαπωνικό και Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Την περίοδο εκείνη στην Ρωσία κυριαρχούσε η πείνα, η διχόνοια, η αγανάκτηση, οι απεργίες, η διεκδίκηση ελευθεριών και η κρίση τροφοδοσίας και έλλειψη μεταφοράς, καθώς και επισιτιστικά προβλήματα σε περιόδους πολέμου (Κατσόβσκα, 2008). Η παραίτηση του Νικολάου Β' και τα γεγονότα του Φεβρουαρίου του 1917 οδήγησαν στην συγκρότηση προσωρινής κυβέρνησης και στην περίοδο οχτάμηνης διαρχίας μεταξύ αυτής της Προσωρινής Κυβέρνησης και του Σοβιέτ ως την Οκτωβριανή επανάσταση. Εδώ είναι που εμφανίζεται ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι κερδίζουν την πλειοψηφία στο Σοβιέτ και γίνεται προετοιμασία για πραξικόπημα στο αποκορύφωμα της κοινωνικής διάλυσης, πείνας και οικονομικής κατάρρευσης.

## 2.2 Η Σοβιετική Ένωση

Την τσαρική Ρωσία την διαδέχτηκε το κράτος Σοβιετικής Ένωσης. Απαρχές αυτής της αλλαγής σημειώνονται από το 1860 με την απελευθέρωση δουλοπαροίκων, πράγμα που προκάλεσε μεγάλη κινητικότητα και εμφάνιση ριζοσπαστικών κινημάτων. Σε συνδυασμό με την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και την εμφάνιση τάξης εργατών, ξεκίνησε και το κίνημα διαμαρτυρίας τους για τα οικονομικά και εργατικά δίκαια μέσω διαδηλώσεων και απεργιών με κεντρικό σταθμό την ματωμένη Κυριακή, όπου τα τσαρικά στρατεύματα άνοιξαν πυρ κατά του πλήθους. Επί της βασιλείας του Νικολάου Β' ξεκίνησε η ήδη καπιταλιστική οικονομική ανάπτυξη και η διόγκωση διεκδίκησης αιτημάτων, πράγμα το οποίο, σε συνδυασμό με στρατιωτικές ήττες οδήγησε στην δυσαρέσκεια του πλήθους (Κατσόβσκα, 2012). Μετά την πτώση του τσάρου δημιουργήθηκε ένα κενό στην εξουσία, το οποίο καλύφθηκε με δυο αντιμαχόμενες πλευρές την Προσωρινή Κυβέρνηση και το Σοβιέτ. Οι μπολσεβίκοι με αρχηγό τον Λένιν ανέλαβαν τα ηνία της εξουσίας με τους επόμενους διαδόχους τον Στάλιν, τον Χρουστσόφ και Γκορμπατσόφ. Οι λόγοι που η Σοβιετική Ένωση οδηγήθηκε στην κατάρρευση, ήταν η εμφάνιση αναταραχών των εθνών μέσα στην επικράτειά της, ξεκινώντας από το 1988 με την εκδήλωση εθνικισμού.

Η διάλυση λοιπόν της Σοβιετικής Ένωσης και η δημιουργία Ρωσικής Ομοσπονδίας, δεν έγινε με κάποια επανάσταση, αλλά σταδιακά. Από την άλλη, η πτώση του παλαιού καθεστώτος δεν σηματοδότησε και την αλλαγή ιδεολογίας και θεσμών. Δεν μετατράπηκε η Ρωσία απευθείας σε εθνικό κράτος, αλλά παρέμεινε ομοσπονδία, καθώς περιείχε πολλές μη ρωσικές εθνότητες. Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης επήλθε με την αποτυχία συστήματος να προσαρμοστεί σε νέα δεδομένα και μετά την αποτυχία προσπάθειάς της να ανανεωθεί. Η σταδιακή διάλυση ξεκίνησε από 1970 και κράτησε ως το 1991 που αποτελεί και την τελευταία χρονιά ύπαρξής της

(Κατσόβσκα, 2012). Η αδυναμία προσαρμογής, η έλλειψη αποδοτικότητας οικονομίας, η αντίφαση θεωρίας και πράξης και ιδεολογίας και πραγματικότητας του κομμουνιστικού κόμματος σε συνδυασμό με το 'Σιδηρούν Παραπέτασμα' που στερούσε την ανάπτυξη και την προσπάθεια δημιουργίας μιας παγκόσμιας δύναμης ισάξιας των ΗΠΑ στον στρατιωτικό τομέα, οδήγησε στην οικονομική αιμορραγία και συνεπώς στην διάλυσή της.

## 2.3 Η Ρωσία

Μετά το τέλος της αναμέτρησης Ρωσίας και των ΗΠΑ με το όνομα Ψυχρός Πόλεμος η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε. Η Ρωσία ως ένα σημαντικό τμήμα της, αναγκάστηκε να σταθεί στα πόδια της, βρέθηκε όχι μόνο στον δρόμο αναζήτησης της ταυτότητάς της αλλά και στην φάση αναπροσαρμογής της. Σήμερα, είναι μια δύναμη την οποία πρέπει να λαμβάνουμε υπόψιν μας, αφού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην λήψη αποφάσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Σοβιετική Ένωση φάνηκε ηττημένη μπροστά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο κομμουνισμός έχασε ενάντια στον καπιταλισμό, μετά από πολλά χρόνια διπολισμού, αφού η οικονομία της δεν άντεξε τους τόσο γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης. Ήταν ένα μεγάλο πλήγμα και έκτοτε η Ρωσία προσπαθεί μέσω της εξωτερικής πολιτικής της να αποδείξει την ανωτερότητά της και να επιστρέψει στην πολιτική σκηνή ως ηγεμονική δύναμη, μη διστάζοντας να αναμειγνύεται σε υποθέσεις άλλων κρατών, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του προστάτη. Χώρες που επηρεάστηκαν από την τελευταία αυτή πολιτική ανάμιξης θετικά ή αρνητικά ήταν η Συρία, η Γεωργία και τέλος η Ουκρανία. Η εμφάνιση όμως επαναστάσεων γύρω από την Ρωσία , όπως αυτή της Ουκρανίας, σε συνδυασμό με την οικονομική μη ανάκαμψη της χώρας αποτελούν εμπόδια για την επίτευξη των στόχων της (Miroslaw, 2019) να αποκτήσει δηλαδή τον τίτλο μιας ηγεμονικής δύναμης ισάξιας των ΗΠΑ.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

## 3.1 Η αυτοκρατορική Κίνα

Η ιστορία της Κίνας είναι εξίσου αξιοσημείωτη. Υπήρξαν αρκετές δυναστείες που έμειναν στην ιστορία, όπως αυτή των Σάνγκ και των Τσου. Η Κίνα δεν ήταν ανέκαθεν ενωμένη. Αντιθέτως πέρασε από δυσμενείς εποχές διάσπασης. Περνώντας σε νέα εποχή η δυναστεία των Ming (1368-1644) χάρισε στην Κίνα μια περίοδο σταθερότητας και χαρακτηρίστηκε από μεγάλη άνθηση των τεχνών και του εμπορίου. Εξαιτίας των εντάσεων με τους μογγόλους αυτήν την περίοδο ξύπνησε και το αίσθημα εθνικισμού. Ακολούθησε η δυναστεία των Μαντσού

(1644-1911), και των δυο περιόδων που κράτησαν συνολικά 133 χρόνια, όπου υπήρχε ειρήνη στην πρώτη, αλλά κατά τη δεύτερη ακολούθησε η παρακμή της Κίνας εξαιτίας της αδυναμίας των αυτοκρατόρων και της δράσης των ξένων αποικιοκρατικών δυνάμεων, όπως αυτή της Μ. Βρετανίας (Παπαδημητρίου, 2009).

## 3.2 Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας

Στις αρχές του 20ου αιώνα η Κίνα γενικά βρέθηκε σε μια κατάσταση δραματικής διάλυσης. Με το τέλος της δυναστείας των Μαντσού, το οποίο επήλθε χωρίς κάποιον αγώνα, αλλά ανατράπηκε λόγω της αδυναμίας της ίδιας της δυναστείας σταδιακά, ο μοναδικός νέος στόχος αναδείχθηκε η παρεμπόδιση κάθε μεταρρυθμιστικής απόπειρας και η συντριβή κάθε επαναστατικής εξέγερσης. Η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας στην Κίνα έγινε το 1911 αναπτύσσοντας ένα σοβιετικό πλαίσιο αντίστοιχο με αυτό της Σοβιετικής Ένωσης. Σταδιακά όμως ήρθε σε ρήξη με την τελευταία και με εκπρόσωπο τον τότε Πρόεδρο Deng Xiaoping και τους διαδόχους του υποστηρίχθηκε ο εκσυγχρονισμός της χώρας και η οικονομική ανάκαμψή της. Τελικά η χώρα πράγματι οδηγήθηκε στην ανάπτυξη της οικονομίας της και στην βελτίωση του επιπέδου ζωής (Παπαδημητρίου, 2009). Αυτό ξεκίνησε από το 1949 με την αξιοποίηση της τεράστιας εργατικής δύναμης εφαρμόζοντας παράλληλα αρχές μαρξισμού, αφού πρώτα προσαρμόστηκε στα δεδομένα της νέας Κίνας κάτι που αντίστοιχα αδυνατούσε να κάνει η Ρωσία. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ενώ το 1912 η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας είχε αναγνωριστεί από ξένες χώρες οι τελευταίες εξακολουθούσαν να διεισδύουν στην Κίνα και αναθεώρησαν την στάση τους προς αυτήν μόνο στο τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Σημαντικό πρόσωπο της ιστορίας της Κίνας, αποτέλεσε ο Μάο Τσετσούνγκ (Πρώην Προέδρος Λαϊκής Δημοκρατίας Κίνας), ο οποίος αγωνίστηκε για την ομαλή μετάβαση και αποδέσμευση της από την κηδεμονία και πολιτική επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης, πράγμα το οποίο κατάφερε το 1961 φτάνοντας σε οριστική ιδεολογική ρήξη με την Σοβιετική Ένωση κατηγορώντας την τελευταία για την εγκατάλειψη των επαναστατικών αρχών του λενινισμού.

## 3.3 Η Κίνα

Η Κίνα στον 21ο αιώνα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην οικονομίας της. Το 2001 προσχώρησε στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και την ίδια χρονιά άνοιξε την αγορά για ξένες επενδύσεις. Δύο χρόνια αργότερα ( το 2003) η Κίνα αναγνωρίστηκε ως ο δεύτερος μετά την Αμερική μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ε.Ε (European Commission, 2009) και θεωρείτε η δεύτερη οικονομική και όχι μόνο δύναμη στον κόσμο στα πλαίσια ενός πολυπολικού κόσμου παγκοσμιοποίησης. Η οικονομία της Κίνας χαρακτηρίζεται από υψηλούς

δείκτες ανάπτυξης και δέχεται συνεχώς νέες επενδύσεις από το εξωτερικό. Ως τα τέλη του 1978, η Κίνα αποτελούσε ένα Σοβιετικού τύπου δομημένο κράτος, με κεντρική οικονομία χωρίς ιδιωτικές επιχειρήσεις και ξένες επενδύσεις. Μετά το 1976 η νέα ηγεσία της Κίνας, προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις στην οικονομία, προσανατολίζοντας τη χώρα προς μια μεικτή οικονομία πράγμα που οδήγησε στην ανάκαμψή της και έκτοτε ακολουθεί ξέφρενους ρυθμούς. Συγκεκριμένα είχε δείκτη ανάπτυξης 9,1%, ο οποίος ήταν ο υψηλότερος μέσα σε περίοδο επτά χρόνων και εκτιμάται σήμερα να ξεπεράσει ακόμα και την ηγεμονική δύναμη των ΗΠΑ στο άμεσο μέλλον.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΙΝΑΣ- ΡΩΣΙΑΣ

## 4.1 Ιστορική αναδρομή σχέσεων Κίνας- Ρωσίας

Οι ουσιαστικές σχέσεις Ρωσίας και Κίνας ξεκίνησαν μετά την προσάρτηση της Σιβηρίας από την Ρωσία, διότι τότε έγιναν πραγματικοί γείτονες οι δυο αυτές χώρες. Η πρώτη συνοριακή συμφωνία υπογράφηκε το 1689 και έπειτα ακολούθησαν και άλλες με αλλαγές, όπως αυτή του 1858. Στα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης η Ρωσία βοηθούσε την Κίνα και ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε την ύπαρξη Λαϊκής Δημοκρατίας Κίνας (Рыбкин, 2018). Οι σχέσεις τους ως την δεκαετία του 1950 ήταν πολύ φιλικές. Αργότερα όμως οι επαφές ελαττώθηκαν, όταν η Ρωσία αποφάσισε να αποχωρήσει από την σταλινική ιδεολογία φτάνοντας στην δεκαετία του 1960, όπου οι επαφές τους διακόπηκαν τελείως με αποκορύφωμα το 1969 όπου υπήρξαν και συγκρούσεις στα σύνορα. Οι σχέσεις άρχισαν να αναβιώνουν μόνο το 1989 μετά την επίσκεψη του τότε προέδρου Γκορμπατσόφ στην Κίνα και έκτοτε γνώρισαν οι σχέσεις τους μόνο πρόοδο. Το 2001 υπέγραψαν συνθήκη καλής γειτονιάς, και το 2004 έλυσαν και τις τελευταίες τους συνοριακές διαφορές. Η Κίνα τελικά έγινε ο μεγαλύτερος εμπορικός συνέταιρος της Ρωσίας, υπογράφοντας από το 2006 συνθήκες προμήθειας ενέργειας από την Ρωσία φτάνοντας στο 2014 υπογράφοντας την μεγαλύτερη συνθήκη το ‘Power of Siberia’ (Рыбкин, 2018), μια συνθήκη μέσω της οποίας η Ρωσία θα προμηθεύει φυσικό αέριο στην Κίνα για τα επόμενα 30 χρόνια. Όσον αφορά την πολιτική, μοιράζονται και οι δυο χώρες μια αντιαμερικανική γεωπολιτική. Ανάμεσα στην Ρωσία και στην Κίνα υπάρχουν τακτικές διαβουλεύσεις και η μια στηρίζει την άλλη σε περιπτώσεις όπως αυτές του Ταιβάν, Θιβέτ και Κριμαίας αντίστοιχα. Η Κίνα στάθηκε στο πλευρό της Ρωσίας ακόμα και μετά την επιβολή κυρώσεων από την Δύση μετά τα γεγονότα στην Ουκρανία του 2014. Επιπλέον τις δυο χώρες ενώνει και το BRICS που είναι ένας θεσμός ανάμεσα στην Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Σαουδική Αραβία που σχεδιάστηκε το 2006 με σκοπό την οργάνωση κοινής οικονομικής στρατηγικής που πλέον αρχίζει και αποκτά επιπλέον μια πολιτική χροιά. Γενικότερα τις δυο μεγάλες δυνάμεις τις ενώνει το εμπόριο, η ενέργεια και η οικονομία γενικά και σχηματίζεται μια σχέση αλληλεξάρτησης.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο ΡΩΣΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΑ ΣΗΜΕΡΑ

## 5.1 Συνεργασία στην πολιτική των δυο κρατών

Παρά τις τεράστιες διαφορές στην ιστορία και στον πολιτισμό των δυο κρατών, και οι δυο επιδιώκουν να ορίσουν την ταυτότητά τους στην νέα πολιτική σκηνή του 21ου αιώνα. Η Κίνα προσπαθεί να κερδίσει μια θέση ως παγκόσμια οικονομική υπερδύναμη που κοντεύει να ξεπεράσει τις ΗΠΑ, ενώ η Ρωσία να ξανακερδίσει την θέση της σε συναγωνισμό με την Αμερική μετά την αναμέτρηση και την ήττα της στον Ψυχρό Πόλεμο (Wishnick, 2016). Οι δυο χώρες συνεργάζονται στο εμπόριο, στην ενέργεια, στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας, ακόμα και στην ασφάλεια πληροφοριών υπογράφοντας κοινή συμφωνία το 2011. Και οι δυο δυνάμεις προσπαθούν να ενθαρρύνουν την χρήση εθνικών νομισμάτων κυρίως στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ τους (Wishnick, 2016). Το 2001 προσχώρησαν σε συνθήκη σεβασμού εδαφικής ακεραιότητας. Ανέκαθεν η Ρωσία υποστήριζε την Κίνα, όπως στο ζήτημα του Ταιβάν και της Θιβέτ, όπως και η Κίνα την Ρωσία στην προσάρτηση της Κριμαίας και την δράση της στην Τσετσενία παρά τις καταγγελίες εναντίων της των άλλων κρατών (Weitz, 2022). Η επέμβαση όμως του Πούτιν στην Συρία και στην Ουκρανία αποτέλεσε δίλλημα για την Κίνα. Ακόμα και στις ρωσο- τουρκικές σχέσεις μετά την κατάρριψη ρωσικού αεροσκάφους στην Τουρκία, η Κίνα δεν πήρε κάποια σαφής θέση. Γενικότερα, η Κίνα αποφεύγει να επιλέγει μια πλευρά, κάτι που της επιτρέπει την ελευθερία δράσης και αποτελεί μέσο αποφυγής δημιουργίας εχθρών για την ομαλή ανάπτυξή της. Όπως η Κίνα δεν εστιάζει την εξωτερική πολιτική της στην συνεργασία της με την Ρωσία αποκλειστικά, έτσι και η Ρωσία με την ταυτότητα ασιατικού κράτους προσπαθεί να βελτιώσει τις σχέσεις της και με άλλες χώρες της Ασίας όπως πχ με την Ινδία και το Βιετνάμ. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια η Ρωσία έχει γίνει μέλος όλων των βασικών θεσμών της Ασίας.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου πολλοί πίστευαν ότι η Κίνα και η Ρωσία θα συνεργαστούν δυναμικά εναντίον των ΗΠΑ. Η αλήθεια είναι πως σε πολλά ζητήματα οι πολιτικές τους είναι αντικρουόμενες ή τουλάχιστον ο τρόπος επίτευξής τους διαφορετικός, αν και το 2010 και οι δυο επέκριναν διάφορες αμερικανικές πολιτικές με κοινές δηλώσεις (Weitz, 2022).

Η κοινή όμως πολιτική της Ρωσίας και Κίνας γνωρίζει επιτυχία και άνθηση, διότι και οι δυο αποφεύγουν τις εντάσεις, προσαρμόζονται και συμβιβάζονται. Μετά τα δρώμενα του 2014 το Πεκίνο βέβαια αποτελεί την μόνη επιλογή της Μόσχας, ενώ το Πεκίνο παράλληλα εστιάζει στο να μην επικεντρώνει την εξωτερική της πολιτική μόνο στην Μόσχα (Charap et al., 2017). Από την στιγμή όμως, που οι ΗΠΑ είναι σε ένταση με την Ρωσία, η Κίνα δεν μπορεί να αγκαλιάσει πλήρως την Ρωσία. Παρόλα αυτά ενδιαφέρεται να συνεργαστεί μαζί της σε αρκετούς τομείς. Κοινό ανάμεσά τους είναι το πόσο συνδεδεμένα είναι αυτά τα κράτη με τους τωρινούς ηγέτες τον Βλαντίμιρ Πούτιν και Σι Τζιπίνγκ αντίστοιχα και το γεγονός ότι είναι και τα δυο αυταρχικά καθεστώτα. Είναι φανερό ότι οι μετέπειτα σχέσεις Ρωσίας Κίνας θα καθορίσουν όχι μόνο τις διμερείς σχέσεις τους, αλλά και την παγκόσμια διακυβέρνηση στο σύνολό της (Wishnick, 2016).

## 5.2 Συνεργασία στον τομέα της στρατηγικής

Στρατιωτική συνεργασία, είναι η συνεργασία στο πλαίσιο της ασφάλειας μεταξύ δυο και παραπάνω κρατών. Προκειμένου να θεωρηθεί ότι δυο χώρες συνεργάζονται στρατιωτικά πρέπει να εξεταστούν κάποιοι παράμετροι. Οι δυο χώρες πρέπει να εκτελούν μαζί κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, να υπάρχει κοινή τεχνική συνεργασία και να υπάρχουν διπλωματικές επαφές υψηλού επιπέδου. Από την μια, οι σχέσεις Ρωσίας και ΗΠΑ έχουν επιδεινωθεί εξαιτίας της κρίσης στην Ουκρανία και από την άλλη, οι σχέσεις Κίνας και ΗΠΑ έχουν τριβές, εξαιτίας της ανοδικής ανταγωνιστικής πορείας της Κίνας. Αυτό που ενώνει τις δυο χώρες λοιπόν, είναι η κοινή αντιαμερικανική πολιτική (Korolev, 2018). Οι σχέσεις μεταξύ της Κίνας και της Ρωσίας έχουν ισχυρά θεμέλια και χρειάζονται μόνο μικρές ενέργειες για να προχωρήσουν σε μια πλήρη στρατιωτική συνεργασία. Οι επαφές τους αυξάνονται από την εποχή της κατάρρευσης Σοβιετικής Ένωσης. Η τεχνική συνεργασία απαιτεί εμπιστοσύνη, και η προσχώρηση σε στρατιωτική συνεργασία απαιτεί κοινούς στόχους, κοινή τοποθέτηση στρατευμάτων, κοινή αμυντική πολιτική, ισχυρά κίνητρα και αποφασιστικότητα (Korolev, 2018). Ανάμεσα στις δυο αυτές χώρες έχουν υπογραφεί πάνω από 200 συνθήκες από την λήξη του Ψυχρού Πολέμου, όπως αυτή της καλής γειτονιάς (σύμφωνο μη επίθεσης), όπου καμία από τις δυο χώρες δεν μπορεί να συμμετέχει σε μπλοκ ή συμμαχία που μπορεί να βλάψει την εδαφική ακεραιότητα της άλλης, συμφωνία στρατιωτικής τεχνολογικής συνεργασίας το 1992, συμφωνία τεχνικής συνεργασίας το 2008, συμφωνία μη χρήσης πυρηνικών όπλων η μια εναντίων της άλλης, και γενικότερα υπάρχουν τακτικές διαβουλεύσεις. Επιπλέον, το 2004 λύθηκαν και οι τελευταίες συνοριακές διαφορές. Η πραγματική τήρηση συνθηκών και συνεργασία θα μπορεί να αποδειχτεί μόνο στα πλαίσια μιας αληθινής απειλής, δηλαδή ενός αληθινού πολέμου και όχι πιθανόν σεναρίων. Από την άλλη, οι ΗΠΑ προσπαθούν να περιορίσουν την συνεργασία τους με την σταδιακή επέκταση του ΝΑΤΟ. Με την συνθήκη του 1992 που προαναφέραμε, η Κίνα κατασκεύαζε για την Ρωσία μαχητικά αεροσκάφη, ενώ η άλλη παρείχε εκπαίδευση και ποιοτικό έλεγχο. Η τεχνολογία που αποκτήθηκε, αξιοποιήθηκε για την ανάπτυξη των κινεζικών όπλων. Την δεκαετία του 2000, ενώ είχε αυξηθεί η εξαγορά όπλων και ο ποιοτικός έλεγχος, παρατηρήθηκε μια στασιμότητα σχέσεων ίσως εξαιτίας του γεγονότος, ότι η Κίνα έγινε πιο ικανή να παράγει δικά της όπλα χωρίς την βοήθεια του προμηθευτή της (Korolev, 2018). Οι σχέσεις αναβίωσαν από την αρχή της κρίσης της Ουκρανίας, αφού η Ρωσία θεώρησε την Κίνα απαραίτητο σύμμαχο. Η Κίνα έγινε ο μεγαλύτερος αγοραστής της Ρωσίας και η τελευταία έγινε το μονοπώλιο της κινέζικης αγοράς των όπλων (Korolev, 2018). Επιπλέον, οι δυο χώρες οργανώνουν συστηματικά κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και το 2004 είχαμε τις πρώτες από αυτές μεγάλης κλίμακας. Επιπρόσθετα, οργανώνουν κοινές ειρηνευτικές αποστολές, όπως η Αποστολή Ειρήνης το 2010 η οποία ήταν και η μεγαλύτερη (Korolev, 2018). Πολλές κοινές ασκήσεις έχουν διεξαχθεί όπως αναφέρθηκε από τους ρωσικούς και κινεζικούς στρατούς και στόλους σε συνεργασία τα τελευταία χρόνια, ξεκινώντας με την πρώτη ειρηνευτική αποστολή που πραγματοποιήθηκε το 2005. Αυτές οι ασκήσεις πραγματοποιήθηκαν στη Ρωσία, την Κίνα και άλλα κράτη του οργανισμού της Σαγκάης, καθώς και στη Μαύρη, τη Κίτρινη Θάλασσα, τη Βαλτική, τη Θάλασσα της Νότιας Κίνας και τη Μεσόγειο (Aliyev, 2020). Το 2018 ο κινέζικος στρατός συμμετείχε στη στρατιωτική άσκηση Vostok της Ρωσίας που πραγματοποιήθηκε στη Σιβηρία και τη ρωσική Άπω Ανατολή, ενώ το 2019 στις ασκήσεις Tsentr-2019 μαζί με την Ινδία, το Πακιστάν, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, το Τατζικιστάν και το Ουζμπεκιστάν ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι η συμμετοχή της Κίνας ήταν μεγαλύτερη από όλες τις υπόλοιπες χώρες (Aliyev, 2020). Επιπλέον, ρωσικά και

κινεζικά πολεμικά πλοία συμμετείχαν στην άσκηση Mosi το 2020 μαζί με την Νότιο Αφρική, ενώ στα τέλη του ίδιου έτους η Ρωσία, η Κίνα και το Ιράν διεξήγαγαν κοινές ναυτικές ασκήσεις στον Ινδικό Ωκεανό (Aliyev, 2020).

Βλέπουμε λοιπόν, ότι οι δυο χώρες έχουν μια κοινή αντιαμερικανική στρατηγική πάνω στην οποία βασίζονται οι σχέσεις αλληλεξάρτησής τους. Σημαντικό όμως είναι να αναφέρουμε, ότι η πολιτική της Κίνας δεν είναι σε όλους τους τομείς αντιαμερικανική. Υπάρχουν φόβοι από την μεριά των ΗΠΑ λόγω της ταχείας ανάπτυξης της για την αναθεωρητική πολιτική της στο ζήτημα Ταιβάν και όχι μόνο, αλλά παρόλα αυτά το εμπόριο αναμεσά τους αποκτά ραγδαίες διαστάσεις και οι επενδύσεις είναι σημαντικό κομμάτι σχέσεων τους. Η θέση της Κίνας στο ζήτημα της Ουκρανίας μπορεί να είναι αμφίσημη, εξαιτίας των δικών της συμφερόντων, που έρχονται ίσως σε αντίθεση με αυτά της Ρωσίας. Συγκεκριμένα, η Κίνα επιθυμεί την ειρηνική άνοδο της και δεν επιθυμεί να εμπλακεί σε κανένα σκάνδαλο προκειμένου να μην στρέψει καμία δύναμη εναντίων της. Άρα το ζήτημα της Ουκρανίας μπορεί να υπονομεύσει την μετέπειτα συνεργασία των δυο μεγάλων δυνάμεων ή και να συσφίξει την φιλία και συνεργασία τους.

### 5.2.1 Το στρατιωτικό και πυρηνικό δόγμα και των δυο κρατών

Το στρατηγικό δόγμα κάθε χώρας, αφορά την πολιτική της εθνικής ασφάλειας που ακολουθεί με την χρήση ενόπλων δυνάμεων προκειμένου να εξασφαλίσει την ανεξαρτησία της, την σταθερότητα και την εδαφική ακεραιότητα. Πρόκειται δηλαδή για την ενσωμάτωση στρατηγικών μέσων για την εφαρμογή των εκάστοτε πολιτικών σκοπών. Από την άλλη, τα δόγματα έχουν την ικανότητα να αλλάζουν και να προσαρμόζονται ανάλογα με τις συνθήκες, πράγμα που αποκαλείται στρατιωτικός νεωτερισμός. Η Ρωσική Ομοσπονδία μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης έχει αλλάξει το δόγμα της 4 φορές (Ψάλτης, 2020). Από την διάλυση της Σ.Ε., η Ρωσία αναγκάστηκε να ανεξαρτητοποιήσει τις δυνάμεις της και να αποκτήσει μια πιο επιθετική χροιά. Συνέχισε να κατασκευάζει πυρηνικά όπλα αναγνωρίζοντας βέβαια, ότι γίνεται για λόγους αποτροπής, δηλαδή ασφάλειας. Η δεκαετία του 2000 αποτέλεσε μια μεταβατική περίοδο επί προέδρου Βλαδίμηρου Πούτιν προς μια πιο δημοκρατική χώρα με τις ανάλογες μεταρρυθμίσεις στον στρατό και αλλαγές στην διαχείριση διεθνών διπλωματικών σχέσεων. Το 2008 μετά την σύγκρουση της με την Γεωργία έγινε εμφανές, ότι τα στρατιωτικά της μέσα είναι απαρχαιωμένα και οι πολιτικές διαχείρισης ζητημάτων πολύ παραδοσιακές (Ψάλτης, 2020). Το 2010 φάνηκε με το νέο δόγμα να δείχνει μια πιο επιθετική στάση, αφού απέκτησε περισσότερη αυτοπεποίθηση με την ανάκαμψη της οικονομίας για πρώτη φορά μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Το  2014 αν και δεν είχε εγκαταλείψει τελείως τις ελπίδες της συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε μια δήλωση αποκάλεσε το ΝΑΤΟ κίνδυνο για την Ρωσία αλλά και ταυτόχρονα το αναγνώρισε ως ισότιμος εταίρος (Ψάλτης, 2020).

Τα πυρηνικά όπλα από την άλλη, ήταν πάντα ζωτικής σημασίας για την Ρωσία, ξεκινώντας από την αναμέτρηση και τον ανταγωνισμό κατασκευής των πυρηνικών όπλων με την Αμερική στον Ψυχρό Πόλεμο. Στην εποχή όμως που πλέον τα μη στρατιωτικά μέσα έχουν μεγαλύτερη σημασία για την ανάδειξη δύναμης, η Μόσχα αναγκάζεται να χρησιμοποιεί μέσα ενημερωτικά και τεχνολογικά, όπως στην περίπτωση της Κριμαίας και της Ουκρανίας από το 2014, πράγμα το οποίο χαρακτηρίζεται ως υβριδικός πόλεμος. Οπότε και η πολιτική της Ρωσίας είναι πλέον υβριδική αν και τεχνολογικά είναι κατώτερη της Κίνας και δεν κατέχει τα ίδια υψηλά προηγμένα τεχνολογικά μέσα.

Από την άλλη, η Κίνα μετά την απόκτηση σταδιακής οικονομικής ισχύς μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, άλλαξε την στρατηγική φιλοσοφία της. Ενώ από το 1980 ως το 1993 γινόταν λόγος για μια έννοια λαϊκού πολέμου, από το 1993 έγινε λόγος για πόλεμο με σύγχρονα μέσα εμπεριέχοντας και την στρατηγική του πρώτου χτυπήματος σε νίκες στην επικράτειά της αλλά και στην περιφέρεια. Το 2004 το δόγμα αν και παρέμεινε κατά βάση ίδιο άλλαξε την ονομασία σε "Νικώντας τοπικούς πολέμους υπό πληροφοριακές συνθήκες", ενώ το 2014 σε "Νικώντας πληροφοριοποιημένους τοπικούς πολέμους (Ψάλτης, 2020). Ήταν ένα δόγμα αυτοάμυνας που χαρακτηρίζεται ως ενεργή άμυνα. Στο συγκεκριμένο, ειπώθηκε και η δέσμευση αποφυγής του πρώτου χτυπήματος, αλλά αντεπίθεσης σε περίπτωση που κάποιος εχθρός απειλήσει την συνοχή και την σταθερότητά της. Ήταν σαφέστατη η δήλωση πως δεν θα κάτσει με σταυρωμένα τα χέρια, αλλά πως σε περίπτωση απειλής έχει όλα τα απαραίτητα μέσα στην διάθεσή της και είναι ικανή να υπερασπιστεί τον εαυτό της. Γενικότερα, είναι σημαντικό να αναφέρουμε, ότι ο στρατός της Κίνας είναι εκσυγχρονισμένος και αποτελεί μεγάλη δύναμη ποιοτικά και ποσοτικά όπως και ο στόλος της.

Όσον αφορά το πυρηνικό δόγμα, η Κίνα ακολουθεί μια πολιτική μη πρώτης χρήσης και μη χρήση πυρηνικών όπλων εναντίων χωρών που δεν έχουν πυρηνικά όπλα στην διάθεσή τους. Από το 1950 απέκτησε πυρηνικά όπλα και προχώρησε σε δοκιμή πυρηνικής βόμβας το 1964, όμως η κινεζική ανάπτυξη πυρηνικών όπλων καθυστέρησε κυρίως λόγο ιδεολογικών παραγόντων. Έκτοτε η Κίνα διαθέτει πυρηνικά όπλα στο απαραίτητο επίπεδο για την ασφάλειά της και την αποτροπή χρήσης πυρηνικών όπλων εναντίον της (Ψάλτης, 2020), και δεν συμμετέχει σε κανέναν αγώνα ανταγωνισμού πυρηνικών όπλων σε αντίθεση με την Ρωσία. Έχει ακολουθήσει γενικότερα μια υπεύθυνη πολιτική με τα αντίστοιχα προληπτικά μέτρα για την αποφυγή ατυχημάτων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην διατάραξη της εσωτερικής σταθερότητάς της. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο κομφουκιανισμός έχει επηρεάσει σημαντικά το στρατηγικό δόγμα της Κίνας, η οποία ακολουθεί μια γενικότερη πολιτική μη βίαιης επίλυσης προβλημάτων. Επιπλέον, προκειμένου να αποφύγει την διεθνή αντίσταση στην άνοδό της ακολουθεί μια πολιτική ηθικού ρεαλισμού.

Τα κοινά των δυο κρατών είναι το γεγονός, ότι είναι και τα δυο είναι αυταρχικά καθεστώτα και αναθεωρητικές δυνάμεις, καθώς η Ρωσία αναμειγνύεται σε υποθέσεις Ουκρανίας, ενώ η Κίνα στο ζήτημα Ταιβάν απομακρύνοντας τον εαυτό της από την πολιτική χαμηλού προφίλ που κρατούσε τόσο καιρό, και ακολουθούν και οι δυο αντιαμερικανική πολιτική, καθώς συμμετέχουν σε συμμαχίες όπως BRICS, στον Οργανισμό Συνθήκης Συλλογικής Ασφαλείας, στον Οργανισμό Συνεργασίας Σαγκάης, στην Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών, και στην Οικονομική Επιτροπή Ευρασίας με σκοπό την αποδυνάμωση των Ηνωμένων Πολιτειών

Αμερικής. Συγκεκριμένα, ο Πούτιν στην ομιλία του το 2018 τόνισε την ύπαρξη νέων οπλικών συστημάτων προειδοποιώντας με αυτόν τον τρόπο τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, ότι βρίσκεται σε ικανή θέση υπεράσπισης των πάτριων εδαφών . Ο κυβερνοπόλεμος του 21ου αιώνα και οι προσπάθειες αντιμετώπισής του, φέρνει πιο κοντά την Κίνα με την Ρωσία.

## 5.3 Συνεργασία στον οικονομικό τομέα

Η Κίνα στο παρελθόν, και συγκεκριμένα προς το τέλος της ύπαρξης της Σοβιετικής Ένωσης, είχε επιδιώξει να συνεργαστεί με τις ΗΠΑ και αποστασιοποιήθηκε από την Ρωσία. Το 1982 όμως είχαν συμφιλίωση διπλωματικών σχέσεων, ενώ επί Γιέλτσιν επανήλθε και το εμπόριο μεταξύ τους. Το 2007 η Κίνα αύξησε τις πωλήσεις προϊόντων προς την Ρωσία με αποτέλεσμα να ενισχυθεί το εμπόριο ανάμεσά τους (Henderson and Mitrova, 2016). Σήμερα, η οικονομική συνεργασία των δυο κρατών βασίζεται στην ενεργειακή πολιτική. Μετά τις κυρώσεις της Δύσης, η Κίνα αντικατέστησε την Ευρώπη για την Ρωσία, αν και η συνεργασία τους είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα όπως προαναφέρθηκε. Η Κίνα έχει φτάσει να αποτελεί μια παγκόσμια οικονομική υπερδύναμη, ενώ η Ρωσία οδεύει αντιθέτως προς μια οικονομική παρακμή ή τουλάχιστον σταθερότητα μένοντας πίσω από την Κίνα στον τομέα αυτό. Οι σχέσεις ισχύος ανάμεσά τους λοιπόν αντιστράφηκαν και η Ρωσία έχει ανάγκη πλέον την Κίνα.

Η Κίνα με το όραμα ‘Belt and Road’ έχει σκοπό να φτάσει ως την Αφρική και την Ευρώπη δημιουργώντας έναν νέο δρόμο μεταξιού, πράγμα που οδηγεί στην ακόμα μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξή της (Ψάλτης, 2020). Από την άλλη, η Ρωσία γνώρισε οικονομική ανάπτυξη στις αρχές τις δεκαετίας του 2000 ως ανάκαμψη μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, όμως αργότερα πέρασε από περίοδο κρίσης και τώρα υπάρχει μια σταθερότητα.

Όσον αφορά την συνεργασία των δυο δυνάμεων στην οικονομία, το 2018 η κεντρική ρωσική τράπεζα μείωσε το μερίδιο της στις ΗΠΑ και αύξησε τις μετοχές της στην Κίνα. Το 2019 υπέγραψαν συμφωνία μετάβασης σε εθνικά νομίσματα στις διμερές εμπορικές σχέσεις τους με σκοπό την απομάκρυνση από το δολάριο στα πλαίσια της κοινής αντιαμερικανικής πολιτικής. Η τεχνολογία είναι το πιο αδύναμο σημείο συνεργασίας των δυο κρατών και η Ρωσία φαίνεται να υστερεί πολύ στην τεχνολογική ανάπτυξη. Σημείο τριβής ανάμεσα στα δυο κράτη είναι οι ενέργειες των ρωσικών εταιριών στη θάλασσα της Νότιας Κίνας, διότι εκεί υπάρχει σύγκρουση εθνικών συμφερόντων (Lukin, 2020).

Επιπλέον, η Ρωσία διεκδικεί σημαντικό μέρος του αρκτικού ωκεανού ενώ η Κίνα έχει φιλοδοξίες πρόσβασης σε φυσικούς πόρους ακτής της Αρκτικής. Η Ρωσία χρειάζεται την τεχνολογική υποστήριξη της Κίνας στις δραστηριότητες της στην Αρκτική, οπότε πάλι υπάρχει μια σχέση αλληλεξάρτησης. Συνεργάζονται ήδη σε έργα υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Αρκτική και η Ρωσία ελπίζει να προσελκύσει κινέζικες επενδύσεις σε αυτόν τον τομέα. Η

διαδικασίες αυτές μπορεί να μετατρέψουν την Αρκτική σε μήλο έριδος ή σε κοινό θαλάσσιο διάδρομο. Πάντως σε κάθε περίπτωση οι δυο χώρες έλκονται από την παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων.

Οι πλευρές επιδιώκουν να ενθαρρύνουν την προώθηση του 'Belt and Road' και την προώθηση ακόμα μεγαλύτερης διασύνδεσης μεταξύ των περιοχών της Ευρασίας προς όφελος των λαών της ίδιας ηπείρου. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι επίσης συμφώνησαν να συνεχίσουν με συνέπεια την εντατικοποίηση της συνεργασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη της Αρκτικής (President of Russia, 2022).

### 5.3.1 Συνεργασία στον ενεργειακό τομέα

Όπως είπαμε προηγουμένως οι σχέσεις της Ρωσίας και της Κίνας, κυρίως επί Σοβιετικής Ένωσης, περνούσαν από περιόδους εντάσεων και φιλίας, ενώ μετά την διάσπαση της Σ.Ε. οι σχέσεις έγιναν πιο σταθερές. Η οικονομία της Ρωσίας περνούσε από κατάρρευση και ανάκαμψη, πράγμα που οφειλόταν στην νέα εποχή στην αστάθεια τιμής πετρελαίου. Από την άλλη, η Κίνα γνώρισε ταχεία οικονομική ανάπτυξη μέσω βιομηχανικής επέκτασης. Το 2009 η Κίνα έγινε ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας στον κόσμο, ενώ παράλληλα γεωγραφικά βρισκόταν κοντά στον μεγαλύτερο ιδιοκτήτη αποθεμάτων ορυκτών την Ρωσία (Henderson and Mitrova, 2016). Η Κίνα ήταν ο δεύτερος έτερος της Ρωσίας μετά την Ε.Ε., ενώ η Ρωσία ήταν ο δεύτερος προμηθευτής της μετά την Σαουδική Αραβία. Για την Ρωσία οι εξαγωγές της πετρελαίου και φυσικού αερίου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τοποθέτηση της στον σημερινό κόσμο ιεραρχίας (Henderson and Mitrova, 2016). Η Κίνα παρουσίαζε μια στάση επιφυλακτική προς πλήρη δέσμευση με τον γείτονά της, ενώ οι σχέσεις τους περιπλέχτηκαν το 2014 μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και επιβολής διεθνών κυρώσεως από την Δύση προς την Ρωσία. Η πρώτη συμφωνία εξαγωγής φυσικού αερίου υπήρξε μετά από διαπραγματεύσεις που κράτησαν συνολικά 10 χρόνια, κυρίως λόγω της δυσκολίας συμφωνίας τιμής. Η Ρωσία είχε βασιστεί στην πώληση άνθρακα προς την Κίνα πράγμα που ήταν επικίνδυνο. Η επικινδυνότητα αυτή αποδείχτηκε, όταν η Κίνα αποφάσισε να αλλάξει την στάση της όσον αφορά την αγορά και την κατανάλωση άνθρακα. Πιο συγκεκριμένα, η Κίνα αποφάσισε να ακολουθήσει μια πολιτική μείωσης της κατανάλωσης του άνθρακα για περιβαλλοντικούς λόγους. Γυρνώντας λίγο στα χρόνια 1949- 1999 είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι, λόγο συνοριακών διαφορών, υπήρχε καθυστέρηση ενεργειακής συνεργασίας. Μόνο το 1992 υπήρξε εμπορική στενή επαφή, όμως η ανεπάρκεια υποδομών μεταφοράς ενέργειας περιόριζε την εφαρμογή των σχεδίων αυτών. Το 2014 μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και επιβολής κυρώσεων από την Δύση, η Ρωσία ήθελε να επιδείξει την δυνατότητα εναλλακτικών αγορών και έτσι υπογράφθηκε μια μακροπρόθεσμη σύμβαση εισαγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και υπήρξε περεταίρω συνεργασία στην βιομηχανία του άνθρακα με την Κίνα. Κομβικό σημείο συνεργασίας τους είναι η συμφωνία κατασκευής του ανατολικού αγωγού προμήθειας φυσικού

αερίου Ρωσίας προς την Κίνα με το όνομα ‘Power of Siberia’, με σκοπό να προμηθεύει 38 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως στην Κίνα (Henderson and Mitrova, 2016). Αυτή η συμφωνία ήταν τεράστιας σημασίας ανάμεσα στην Gazprom και China National Petroleum Corporation με κόστος πάνω από 21 δις δολάρια. Βλέπουμε λοιπόν, ότι η νέα ενεργειακή σχέση της Ρωσίας και της Κίνας ίσως αποτελέσει καταλύτη της αλλαγής των πολιτικών δρώμενων. Είναι σημαντικό όμως να αναφέρουμε, ότι οι σχέσεις τους δεν χαρακτηρίζονται από αμοιβαία απόλυτη εμπιστοσύνη, καθώς για παράδειγμα η Κίνα έχει αναπτύξει τις εγχώριες βιομηχανίες της και δεν είναι διατεθειμένη να βοηθήσει την Ρωσία να αναπτύξει δικές της παρόμοιες. Από την άλλη, υπάρχουν και άλλα σχέδια συνεργασίας στον τομέα αυτό, καθώς η Gazprom έχει σχέδια κατασκευής δικών της σταθμών ηλεκτρικής ενέργειας στην Κίνα. Οι μακροχρόνιες σχέσεις τους λοιπόν, από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης βασίζονται κυρίως στην συνεργασία τους στον τομέα της ενέργειας. Αυτή η σχέση χαρακτηρίζεται ως παραγωγού-καταναλωτή και αποτελεί σημαντικό σταθμό, κυρίως μετά τα δρώμενα του 2014, δηλαδή μετά την επιβολή κυρώσεων και στροφής της Ρωσίας προς την Ανατολή. Η κατασκευή του αγωγού πιθανόν να μεταβάλει την ισορροπία των δυνάμεων, και ίσως προκαλέσει αλλαγή επιρροής δυνάμεων στην παγκόσμια πολιτική σκακιέρα.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

## 6.1 Η εξωτερική πολιτική κρατών κατά της Ρωσίας

Η Ρωσία διακατεχόταν από την επιθυμία συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας ως όραμα την επίτευξη μεγάλης Ευρασίας (Ambrosetti and Ferrari, 2021). Η ιδέα αυτή όμως της μεγάλης Ευρασίας κατέρρευσε λόγω αδυναμίας ένταξης της (Korosteleva and Paikin, 2020), καθώς θεωρήθηκε ότι η Ρωσία έχει πολύ δρόμο μπροστά της για να εκδημοκρατιστεί πλήρως και να μοιάζει στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Μετά από αυτήν την απόρριψη η μεγάλη δύναμη στράφηκε περισσότερο προς την Ανατολή, δηλαδή προς την Κίνα. Από μια πλευρά θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς ότι η Ρωσία δεν έχει ανάγκη την Κίνα, γιατί είναι από μόνη της μια πυρηνική δύναμη. Από την άλλη, η Κίνα είναι αναπτυγμένη οικονομικά και τεχνολογικά και η οικονομική κατάσταση της Κίνας είναι πολύ καλύτερη από αυτήν της Ρωσίας (Fakiolas and Fakiolas, 2004). Τα τελευταία χρόνια οι δυο δυνάμεις αυτές έχουν μια σταθερή οικονομική συνεργασία και οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονται ως σχέσεις αλληλεξάρτησης. Η Ρωσία ως ένας ξεχωριστός και ιδιαίτερος πολιτισμός, που βρίσκεται γεωγραφικά ανάμεσα στην δύση και ανατολή, είναι δύσκολο να επιλέξει συμμάχους που βρίσκονται πολιτιστικά ή ιδεολογικά πιο κοντά σε αυτήν με κοινά συμφέροντα (Ambrosetti and Ferrari, 2021). Βλέπουμε όμως, ότι εξαιτίας του πολέμου οι επιλογές συμμάχων για την Ρωσία περιορίστηκαν, καθώς θεωρείται πλέον εχθρός της Ευρώπης. Θέλοντας και μη η Κίνα είναι ο σωτήρας της και επιδιώκει την στήριξή από την τελευταία. Η Ρωσία αποτελεί ένα πολιτικό και παράλληλα στρατιωτικό στήριγμα της Κίνας σε περιοχές, όπως την Μέση Ανατολή και την Αφρική, όπου η ρωσική πολιτική συνδυάζεται με την κινεζική οικονομική κυριαρχία (Γεωργακόπουλος, 2022).

## 6.2 Η εξωτερική πολιτική κρατών κατά της Κίνας

Η στρατηγική συμμαχία 'AUKUS' μεταξύ Ηνωμένων Πολιτείων, Ηνωμένου Βασιλείου και Αυστραλίας, αποσκοπεί στην τοποθέτηση πυρηνικών υποβρυχίων στην περιοχή ινδικού και ειρηνικού ωκεανού και η στρατηγική αυτή πρέπει μα εκλαμβάνεται ως προειδοποίηση για την Κίνα. Ενώ σε καμία δήλωση χωρών που συμμετέχουν στην συμμαχία αυτή δεν αναφέρθηκε η Κίνα ως απειλή, είναι φανερό ότι δεν είναι τυχαία η επιλογή τοποθεσίας των υποβρυχίων, καθώς η χώρα αυτή ακολουθεί επεκτατικές πολιτικές. Οι ΗΠΑ και η Κίνα είναι ανταγωνιστικές δυνάμεις και οι ΗΠΑ προσπαθούν να περιορίσουν την επιρροή της τελευταίας τόσο στον τομέα της οικονομίας όσο και στον τομέα της τεχνολογίας μα κυρίως να περιορίσει τις στρατηγικές και πολιτικές κινήσεις της και την επιρροή της στην διεθνή σκηνή. Η Κίνα έχει αποδείξει το πόσο εύκολα και γρήγορα μπορεί να ανακάμψει ξεπερνώντας εμπόδια, όπως την πανδημία του covid-19, και πόσο ανεξάρτητη είναι ως μια μεγάλη δύναμη, πράγμα το οποίο τρομάζει την Ουάσιγκτον. Η υπεροχή της Κίνας αποτελεί απειλή και για τα γειτονικά της κράτη και κυρίως για το Ταιβάν και αυτό είναι και το αληθινό πρόσχημα της δημιουργίας συμμαχίας 'AUKUS', ούτως ώστε σε περίπτωση κινδύνου η συμμαχία αυτή να αποτελέσει σωτήρια δύναμη για τα γειτονικά κράτη της Κίνας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής λοιπόν, από τον φόβο επέκτασης της Κίνας και την συνακόλουθη μετατροπή της σε κυρίαρχη ηγεμονική δύναμη, πράγμα το οποίο θα υπονομεύσει τις ΗΠΑ, προβαίνει σε σχηματισμό αυτής της συμμαχίας (Iefimerida, 2021). Η συμμαχία 'AUKUS' είναι μια αμυντική τακτική, όμως προκαλεί δίλλημα ασφάλειας και η Κίνα μπορεί να το εκλάβει ως επίθεση με αποτέλεσμα να διαταραχθεί η σταθερότητα. Η Αμερική έκανε την κίνηση για την αποτροπή επέκτασης του σημαντικότερου αντιπάλου της και σημαντικό ερώτημα τώρα είναι ποιους συμμάχους θα βρει η Κίνα για την εξισορρόπηση δυνάμεων. Από την άλλη, βλέπουμε ότι η Ρωσία όχι μόνο δεν αποτελεί μέρος της συνεργασίας AUKUS, αλλά την επικρίνει κιόλας, διότι είναι μια συνθήκη που διαδίδει πυρηνικά όπλα ενώ η Ρωσία είναι κατά της διάδοσής τους, είναι μια συνθήκη που έχει ως στόχο να διαταράξει την περιοχή ειρηνικού ωκεανού στην μεριά της Ασίας ενώ μέλημά της Κίνας και της Ρωσίας είναι η σταθερότητα στην περιοχή αυτή, και τέλος η αποσταθεροποίηση αυτή έρχεται σε αντίθεση με την αρχή ασφάλειας του Οργανισμού Ασφάλειας σύμφωνα με την οποία καμία χώρα δεν πρέπει να τοποθετεί τα συμφέροντα ασφάλειας της εις βάρος κάποιας άλλης χώρας. Η Ρωσία αντιτίθεται λοιπόν στο AUKUS, καθώς επιμένει στην προσπάθεια της μείωσης ρόλου πυρηνικών όπλων, αφού η συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων είναι και ο λίθος του διεθνούς μεταπολεμικού συστήματος ασφάλειας και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προάσπιση παγκόσμιας ειρήνης. Έτσι λοιπόν και η Ρωσία και η Κίνα, ανησυχεί για την συνθήκη αυτή, πράγμα που φαίνεται και στο διάγγελμα του 2022, αφού το AUKUS σαμποτάρει την εκπόνηση του στόχου αυτού και οι ενέργειες είναι αντίθετες με τους στόχους της ασφάλειας κυρίως της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού, και αυξάνουν τον κίνδυνο μιας κούρσας εξοπλισμών και θέτουν σοβαρούς κινδύνους διάδοσης των πυρηνικών όπλων (President of Russia, 2022). Πιο συγκεκριμένα, όπως η Αυστραλία απέκτησε πρόσβαση σε πυρηνικά όπλα εκμεταλλευόμενη κενά συνθήκης αυξάνεται ο κίνδυνος ότι στο μέλλον κάποια άλλη χώρα πχ Ιράν. αναφερόμενη στο αυστραλιανό προηγούμενο, μπορεί να δράσει ανάλογα. Άρα η συνθήκη AUKUS αποτελεί κακό προηγούμενο που μπορούν να χρησιμοποιήσουν στο μέλλον οι παραβάτες του καθεστώτος μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων.

## 6.3 Προοπτικές συνεργασίας

Είναι γνωστό, ότι η Ρωσία και η Κίνα συμμετέχουν μαζί σε διάφορους οργανισμούς και συνθήκες. Μια από αυτές είναι ο Οργανισμός Συνεργασίας Σαγκάης, ένας ευρασιατικός οργανισμός πολιτικής, οικονομικής, και αμυντικής συνεργασίας, ένας μηχανισμός ασφαλείας ακόμα και για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Εκτός αυτού, οι δυο χώρες συμμετέχουν και στο BRICS που σταδιακά από οικονομικό οργανισμό μετατράπηκε και σε πολιτικό. Αποτελείτε ο οργανισμός αυτός από πέντε χώρες από τα αρχικά των οποίων προέρχεται και το όνομα BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική. Τέλος, είναι καλοί σύμμαχοι και στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, έναν διεθνή οργανισμό παγκόσμιας εμβέλειας που έχει ως στόχο την διατήρηση ειρήνης, την ασφάλεια, την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών, την επίτευξη συνεργασίας και την επίλυση διεθνών προβλημάτων. Σε όλους αυτούς τους οργανισμούς και συνθήκες η Ρωσία και η Κίνα συχνά τοποθετούνται στην ίδια μεριά προκειμένου να παρθούν σημαντικές αποφάσεις.

Η Ρωσία επιπλέον, ενδιαφέρεται να ανοίξει οδούς μεταφοράς προς τα ανατολικά, δηλαδή προς την Ασία συμπεριλαμβανομένης της κύριας διέλευσης μέσω Μογγολίας στην Κίνα. Εδώ γίνεται λόγος για την συνεργασία για το Διαμογγολικό Σιδηρόδρομο. Η ενίσχυση αυτή της διασυνοριακής συνδεσιμότητας υποδομών μεταξύ της Ρωσίας, της Μογγολίας και της Κίνας, είναι ένα θέμα που συζητείται αρκετά χρόνια με κύριο έργο το Belt and Road Propeed που προτάθηκε από την Κίνα (Namzhilova, 2022). Αν και στην πράξη οι δράσεις είναι λίγες, τα μέρη εξακολουθούν να επιθυμούν τη συνεργασία, επιδιώκοντας τακτικές συναντήσεις μεταξύ των αρχηγών της Ρωσίας, της Μογγολίας και της Κίνας στα πλαίσια του οργανισμού της Σαγκάης. Το 2018 δόθηκε προτεραιότητα στον εκσυγχρονισμό του Κεντρικού Σιδηροδρομικού Διαδρόμου και στην ανάπτυξη των διαμετακομιστικών μεταφορών του Ασιατικού Δικτύου Αυτοκινητοδρόμων. Μελλοντικά, χρειάζεται ο εκσυγχρονισμός του Κεντρικού Σιδηροδρομικού Διαδρόμου, η κατασκευή της δεύτερης γραμμής, και ηλεκτροδότηση του υφιστάμενου Διαμογγολικού Σιδηροδρόμου, πράγμα το οποίο έχει καθυστερήσει πολύ. Γενικά, οι σιδηροδρομικές εμπορευματικές μεταφορές αυξάνονται σταθερά τα τελευταία χρόνια. Η οδική διαμετακόμιση μέσω Μογγολίας είναι πολλά υποσχόμενη. Η μεταφορά του φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Κίνα μέσω Μογγολίας έχει τραβήξει το ενδιαφέρον των κρατών. Αν και η κατασκευή του αγωγού δεν περιλαμβάνεται στον κατάλογο των έργων στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικού Διαδρόμου, έχει γίνει σημαντική δουλειά από την Κίνα, την Ρωσία και την Μογγολία, καθώς και τα τρία μέρη ενδιαφέρονται για τον οικονομικό διάδρομο, ο οποίος είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τη Μογγολία, αφού επηρεάζει άμεσα την ανάπτυξή της (Namzhilova, 2022). Οι εργασίες για το έργο της αναβάθμισης του Κεντρικού Σιδηροδρομικού δρόμου επιταχύνονται, και η λειτουργία του φαίνεται να ξεκινά το 2024. Στο μέλλον η Κίνα θα αντικαταστήσει την ΕΕ ως τον κύριο εμπορικό εταίρο της Ρωσίας, ενώ η σταδιακή στροφή των εμπορικών ροών προς την Ανατολή μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την ανάπτυξη της τελευταίας.

Όσον αφορά την Αρκτική, πρόσφατα συζητήθηκαν σημαντικά κοινά συμφέροντα της Ρωσίας και των ασιατικών χωρών, καθώς και πιθανά διμερή έργα στον τομέα της ενέργειας και της επιστήμης. Οι ειδικοί έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στις ευκαιρίες για στενότερη συνεργασία μεταξύ της Ρωσίας της Κίνας, της Ινδίας, της Ιαπωνίας, της Νότιας Κορέας στην Αρκτική. Η Ρωσία επικεντρώνεται στην ειρηνική και εποικοδομητική συνεργασία στην περιοχή και

απορρίπτει τις εντάσεις, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στον περιορισμό των αρνητικών οικονομικών επιπτώσεων στο περιφερειακό περιβάλλον, στην αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στην ανάπτυξη επιστημονικών και επιχειρηματικών έργων (RIAC, 2022). Η πολυπλοκότητα των θεμάτων στην Αρκτική απαιτεί κοινές οικονομικές, τεχνολογικές, επιστημονικές και οργανωτικές προσπάθειες. Η Ρωσία διαθέτει τεράστια εμπειρία συνεργασίας με ασιατικές χώρες και υποστηρίζει όπως αναφέρθηκε προηγουμένως περαιτέρω έργα μαζί με αυτές στην περιοχή της Αρκτικής. Η Αρκτική έχει μεγάλες δυνατότητες στην πράσινη ενέργεια, είναι πλούσια σε ορυκτά και μέταλλα, και προσφέρει μερικές καινοτομίες που μπορούν να επιταχύνουν την παγκόσμια ενεργειακή μετάβαση. Η συνεργασία στην Αρκτική είναι ένα σημαντικό διπλωματικό και πολιτικό εργαλείο. Η κινεζική κυβέρνηση ενδιαφέρεται πολύ για το μέλλον του Αρκτικού Συμβουλίου. Οι κυρώσεις που επιβάλλονται από τα δυτικά κράτη ενδέχεται να αλλάξουν τη ρωσική πολιτική στην περιοχή. Τα μέλη της G7 χρησιμοποιούν το Αρκτικό Συμβούλιο ως μέσο κατά της Ρωσίας ωστόσο, όλες οι χώρες πρέπει να αποδεχθούν, ότι η Ρωσία είναι αναπόσπαστο μέρος του συμβουλίου αυτού. Εάν τα μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου αρνηθούν να διατηρήσουν ομαλές σχέσεις με τη Ρωσία, θα πρέπει αναπόφευκτα να ακολουθήσουν τον δρόμο της αυξημένης συνεργασίας τους με τις άλλες ασιατικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Κίνας. Οι πιθανοί τομείς συνεργασίας περιλαμβάνουν τον ενεργειακό τομέα, τον τουρισμό και τις υποδομές. Ορισμένες κινεζικές εταιρείες έχουν ήδη εντείνει τις προσπάθειές τους σε αυτούς τους τομείς. Αυτό βέβαια δεν είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ. Πέντε ασιατικές χώρες, δηλαδή η Κίνα, η Ινδία, η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα και η Σιγκαπούρη, έχουν καθεστώς των Παρατηρητών του Αρκτικού Συμβουλίου. Από τις 24 Φεβρουαρίου του 2022, έχουν χωριστεί σε μη φιλικά κράτη (Ιαπωνία, Νότια Κορέα και Σιγκαπούρη) και σε φιλικά κράτη (Κίνα και Ινδία) (RIAC, 2022). Η συνεργασία με τη δεύτερη ομάδα έχει μεγάλες δυνατότητες για τη Ρωσία. Μετά τον Φεβρουάριο του 2022, η Ρωσία και η Κίνα έχουν γίνει πιο στενοί στρατηγικοί εταίροι στην Αρκτική. Η περαιτέρω συνεργασία με τις ασιατικές χώρες της περιοχής αφορά έργα εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου στο βόρειο τμήμα της Ρωσίας. Οι ασιατικές χώρες ενδιαφέρονται για τους πόρους πετρελαίου και φυσικού αερίου της Αρκτικής και για τη Βόρεια Θάλασσα (NSR) ως συντομότερο διάδρομο μεταφοράς προς την Ευρώπη. Είναι ένας μακροπρόθεσμος παράγοντας για τη μελλοντική οικονομική ανάπτυξη της περιοχής της Αρκτικής. Το έργο αυτό απαιτεί κοινές προσπάθειες της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης σε περίπτωση υλοποίησής του. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας, ορισμένες θαλάσσιες διαδρομές στην Αρκτική μπορούν να θεωρηθούν διεθνείς. Ωστόσο, τα κράτη της Αρκτικής μπορούν να ρυθμίσουν τη ναυσιπλοΐα σε θαλάσσιες ζώνες, που γειτνιάζουν με τα εδάφη τους πράγμα που μπορεί να περιορίζει τις ευκαιρίες για συνεργασία. Η Ρωσία θα πρέπει επίσης να εξετάσει, ότι οι δυτικές χώρες ενδέχεται να αντικαταστήσουν πλήρως το ρωσικό αέριο στο μέλλον. Από την ινδική σκοπιά, η Αρκτική είναι μια ευαίσθητη περιοχή που απαιτεί μεγαλύτερη μελέτη και προστασία. Η Αρκτική λοιπόν, θα πρέπει να παραμείνει μια αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη για να διασφαλιστεί η παγκόσμια ασφάλεια. Είναι επίσης απαραίτητο να αναπτυχθεί η συνεργασία στην Αρκτική στο πλαίσιο των BRICS, του SCO και της G20 (RIAC, 2022).

Ένας άλλος τομέας συνεργασίας, είναι η κοινή δράση στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Και οι δυο χώρες ενδιαφέρονται στην προώθηση της σταθερότητας και ενδιαφέρονται για την άνθηση και οικονομική ανάπτυξη των χωρών της περιοχής. Η μόνη τριβή είναι στον τρόπο επίτευξης αυτών των στόχων, καθώς η κάθε μια έχει διαφορετική αντίληψη. Οι συνθήκες των περιοχών βέβαια δεν ευνοούν στην επίτευξη των στόχων αυτών. Η ταλαιπωρία, τα ναρκωτικά,

η τρομοκρατία και η εγκληματικότητα μπορούν να βλάψουν την επιρροή της Κίνας και της Ρωσίας παγκοσμίως (Kortunov, 2022). Η Κεντρική Ασία είναι τόσο σημαντική και για τις δυο χώρες κυρίως για την προώθηση ενεργειακής πολιτικής στις περιοχές αυτές.

Μετά την αποχώρηση των στρατευμάτων των ΗΠΑ από το Αφγανιστάν το 2021 το πεδίο δράσης έμεινε κενό. Το Αφγανιστάν ως μια χώρα περιοχής κοινού ενδιαφέροντος των δυο μεγάλων δυνάμεων τράβηξε το ενδιαφέρων της Μόσχας και του Πεκίνου. Ακολούθησε η συνεργασία με το Αφγανιστάν στο πρόγραμμα 'One Belt Road', όμως το σχέδιο αυτό προκαλεί πολλές ανασφάλειες στην Κίνα, λόγω της αστάθειας και του εξτρεμισμού που επικρατεί εκεί. Η Ρωσία και η Κίνα έχουν κοινά στρατηγικά ενδιαφέροντα στο Αφγανιστάν στην αντιμετώπιση προβλημάτων ασφάλειας, τα οποία επηρεάζουν την σταθερότητα στην Κεντρική Ασία. Κοινός στόχος τους λοιπόν, είναι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αυτή άλλωστε είναι η περιοχή από την οποία διασπείρονται εξτρεμιστικά κινήματα στην Κεντρική Ασία. Παρά τις δύσκολες σχέσεις της Κίνας και κυρίως της Ρωσίας με την Δύση, ειδικά στα πλαίσια της ουκρανικής κρίσης και του συνακόλουθου πολέμου, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα που χρήζει αντιμετώπισης από κοινού (Kortunov, 2022). Αν και δεν προβλέπεται η δημιουργία κοινού στρατού με την Ευρώπη και την Αμερική, υπάρχουν σημεία ένωσης συμφερόντων και δράσεων των δυνάμεων. Η τρομοκρατία και συνεπώς η καταπολέμηση της, δίνει ευκαιρίες σε οργανισμούς, όπως αυτό της Σαγκάης, να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα και προωθεί την συνεργασία των χωρών. Οι δυο χώρες έχουν μέλλον στην σύσφιξη σχέσεων, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του εξτρεμισμού και μέσω δράσης από κοινού σε σοβαρά περιστατικά που διαταράσσουν την ασφάλεια των ιδίων και των γύρω περιοχών.

Ο οργανισμός της Σαγκάης χρειάζεται κάποιες τροποποιήσεις και βελτιώσεις προκειμένου να επιτευχθούν σταδιακά οι στόχοι της οργάνωσης. Εφόσον σήμερα υπάρχουν νέες απειλές και νέα δεδομένα, χρειάζεται η βελτίωση των μηχανισμών του θεσμού, η βελτίωση οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των μελών του οργανισμού και η εστίαση στην πράσινη πολιτική. Η συνεργασία των δυο χωρών μελλοντικά μπορεί να βασιστεί στην ανταλλαγή πληροφοριών για την αντιμετώπιση προβλημάτων ασφάλειας. Επιπλέον, η συνεργασία του Πεκίνου και της Μόσχας υπάρχει και στην κουλτούρα, στην εκπαίδευση, στις επιστήμες, στην τεχνολογία, στον τουρισμό, στον αθλητισμό και σε άλλους τομείς, όπως την μουσική το θέατρο και γενικά τις τέχνες. Όλοι αυτοί οι τομείς συνεχίζουν να έχουν πολλές προοπτικές για την σύσφιξη σχέσεων της Ρωσίας και της Κίνας, εφόσον υπάρχει ο σεβασμός των παραδόσεων και των αξιών και των δυο.

Η ρωσική πλευρά, μαζί με Κίνα υποστηρίζει σθεναρά τον μετασχηματισμό του συστήματος διεθνών σχέσεων, χρησιμοποιώντας τις θέσεις του οργανισμού της Σαγκάης (Babaev, 2022). Η Μόσχα, βλέπει τον οργανισμό της Σαγκάης ως το κατάλληλο μέσο ένωσης δυνάμεων διάφορων χωρών για την επίτευξη κοινών στόχων με κύριο σκοπό την οικονομική ανάπτυξη των μελών της.

Ακόμα και επί την εποχή του covid-19, η συνεργασία ανάμεσα στην Ρωσία και στην Κίνα όχι απλά συνεχίστηκε, αλλά σημειώθηκε και σημαντική αύξηση στις εμπορικές και οικονομικές συνεργασίες και μια ποιοτική βελτίωση και εκσυγχρονισμός στα μέσα τους. Το 2021 η συνεργασία τους ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Η Ρωσική Ομοσπονδία το 2021 είχε την 11η θέση ανάμεσα στους βασικούς εμπορικούς συνεργάτες της Κίνας, ενώ η Κίνα από το 2010 παραμένει στην πρώτη θέση συνεργατών στον οικονομικό τομέα της Ρωσίας (Babaev, 2022).

Επιπρόσθετα τον Ιανουάριο του 2021, ξεκίνησε και η κατασκευή του νότιου τμήματος του ρωσο-κινεζικού αγωγού φυσικού αερίου "Eastern Route" Yongqing – Shanghai, ενώ η εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου Sinopec Refinery Engineering Group κέρδισε τον διαγωνισμό για το μεγαλύτερο ρωσο-κινεζικό έργο στον τομέα της χημικής βιομηχανίας (Babaev, 2022).

Η συνεργασία τους δεν σταματάει εδώ. Εγκαταστάσεις παραγωγής από διάφορες κινεζικές εταιρείες ανοίγουν στη Ρωσία. Μερικά από αυτά είναι τα έξυπνα ψυγεία Haier129, τα έξυπνα αυτοκίνητα Great Wall130 και τα έξυπνα ηχεία Xiaomi131 (Babaev, 2022). Υπήρξαν από το 2021 και προσπάθειες στην τουριστική συνεργασία. Συγκεκριμένα, μετά την έναρξη της πανδημίας, τα κοινά σύνορα έκλεισαν για την κυκλοφορία των ανθρώπων και οι τουριστικές ανταλλαγές μεταξύ Ρωσίας και Κίνας σταμάτησαν. Το 2021 όμως, η Μόσχα ξεκίνησε το πρόγραμμα «Τουριστική Ανάπτυξη» ένα πρόγραμμα που έχει σκοπό να κρατήσει έως το 2030, και άρχισε να εφαρμόζει το εθνικό έργο «Τουρισμός και Βιομηχανία φιλοξενία".

Η διεθνής τάξη όμως, και η έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης οδήγησε στο γεγονός, ότι οι προσεγγίσεις των δύο χωρών δεν απέκτησαν καθολικό χαρακτήρα. Η Μόσχα και το Πεκίνο όμως, καλούν τη διεθνή κοινότητα να οικοδομήσει μια μελλοντική σταθερή παγκόσμια τάξη. Η Ρωσία και η Κίνα ενδιαφέρονται όπως προαναφέραμε για τη σταθερότητα και την ευημερία της Κεντρικής Ασίας, αν και οι απόψεις τους για το πώς θα πρέπει να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι μπορεί να διαφέρουν. Μόνο εάν η Μόσχα και το Πεκίνο σέβονται το ένα τα συμφέροντα του άλλου στην περιοχή, είναι δυνατό να διατηρηθεί η σταθερότητα και να διασφαλιστεί η ομαλή ανάπτυξη της περιοχής. Η αποχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών από το Αφγανιστάν και η αναταραχή στο Καζακστάν, σηματοδότησαν τη διαμόρφωση ενός διαφορετικού στρατηγικού περιβάλλοντος στην Ευρασία, δημιουργώντας όπως φαίνεται νέες ευκαιρίες για την ρωσο-κινεζική αλληλεπίδραση.

Υπό τις νέες διεθνείς συνθήκες, ο ρόλος του οργανισμού της Σαγκάης μπορεί να αυξηθεί, αλλά οι υπάρχοντες μηχανισμοί θα πρέπει να προσαρμοστούν σε άλλες πραγματικότητες, και να διαφοροποιηθούν οι μέθοδοι λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, στο πλαίσιο των εξαιρετικά σκληρών αντιρωσικών κυρώσεων, φαίνεται σκόπιμο να μετατοπιστεί η έμφαση στην οικονομική αλληλεπίδραση στον οργανισμό και να επεκταθούν οι δεσμοί στον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Το 2021 οι οικονομίες της Ρωσίας και της Κίνας προσαρμόστηκαν στις συνθήκες της πανδημίας COVID-19, και η συνεργασία τους συνεχίστηκε. Σήμερα, στο πλαίσιο της πίεσης των κυρώσεων και στις δύο χώρες, αυξάνεται η σημασία της οικοδόμησης διμερών δεσμών. Ο στρατηγικός σχεδιασμός σε διάφορους τομείς της οικονομικής συνεργασίας, ιδίως στον τομέα του εμπορίου, αποκτά μεγάλη σημασία. Σύμφωνα με την ανακεφαλαίωση της ρωσο-κινεζικής συνεργασίας του 2022 φαίνεται, ότι η συνεργασία τους θα μπορούσε να επεκταθεί σε ένα ευρύτερο φάσμα τομέων, όπως αυτών της μεταλλουργίας, της ανάπτυξης πόρων και των πρώτων υλών, των χημικών βιομηχανιών και των βιομηχανιών σιδηρομεταλλεύματος, της επεξεργασίας και παραγωγής ξύλου, της ναυπηγικής και της παραγωγής θαλάσσιου εξοπλισμού, στα ηλεκτρονικά είδη, στον εξοπλισμό προστασίας περιβάλλοντος, καθώς και στα δομικά υλικά (Babaev, 2022). Συνιστάται να προωθηθεί επιπλέον πιο ενεργά η προώθηση κατασκευαστών στις αγορές της Κίνας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέσω όχι μόνο του κρατικού φορέα, αλλά και του ιδιωτικού τομέα. Τα προβλήματα εφοδιαστικής όμως, πρέπει να επιλυθούν, καθώς είναι απαραίτητο να μειωθεί ο χρόνος διέλευσης, και να δημιουργηθούν συνθήκες για τη διασφάλιση της ασφάλειας των παραδιδόμενων εμπορευμάτων.

Το 2021 έγιναν πολιτιστικές εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας στον τομέα τις κουλτούρας, όπως η Ρωσο-Κινεζική Έκθεση Πολιτισμού, το Ρωσο-Κινεζικό φοιτητικό φεστιβάλ τέχνης με το όνομα «Symphony of Youth», αφιερωμένο στην 20ή επέτειο της Ρωσο-Κινεζικής συνθήκης καλής γειτονίας με την συμμετοχή πάνω από 50 πανεπιστήμια με πάνω από 100 παραστάσεις συνολικά, καθώς και το Φεστιβάλ Ανταλλαγής του Εθνικού Πολιτισμού της Κίνας και της Ρωσίας (Селезнева, 2022). Στην Κίνα εκτίμησαν ιδιαίτερα τη συναυλία που διοργανώθηκαν από το Θέατρο Μπολσόι της Ρωσίας ενώ η Ρωσία εκτίμησε την διοργάνωση από την μεριά της Κίνας σε τρεις πόλεις της Ρωσίας ένα κινεζικό κινηματογραφικό φεστιβάλ με το όνομα «Κίνα, XX αιώνα. History Through the Eyes of Chinese Cinema» (Селезнева, 2022).

Συνεργασία παρατηρήθηκε και στον τομέα του αθλητισμού. Ένα παράδειγμα, είναι ότι η Ρωσία επέτρεψε στην κινεζική ομάδα χόκεϊ επί πάγου να προετοιμαστεί για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες στο Πεκίνο στο έδαφος της Ρωσίας για πέντε μήνες. Επιπλέον, η Ρωσία έστειλε στην Κίνα κατόπιν αιτήματος, οκτώ αθλητές σκι, για να αυξήσουν τη βαθμολογία των Κινέζων σκιέρ (Селезнева, 2022). Επιπλέον, το 2021 πραγματοποιήθηκε το 1ο Φεστιβάλ Κινεζικών Εθνικών Αθλημάτων και Τεχνών της Μόσχας με το όνομα "Κύπελλο Κομφούκιου" (Селезнева, 2022).

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι απαραίτητο να συναφθούν νέες συμφωνίες για τα συνοριακά περάσματα σε κρατικό επίπεδο και να εισαχθούν καινοτόμες μέθοδοι μεταφοράς. Η Κίνα για την επίλυση προτείνει την προώθηση της συνεργασίας με τη μορφή των έξυπνων τελωνείων, έξυπνων συνόρων και επικοινωνιών (Babaev, 2022). Είναι εξαιρετικά σημαντικό να καταβάλουν προσπάθειες για τη δημιουργία ενός σταθερού και άνετου επενδυτικού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις, για μια ομαλή συνεργασία. Οι δυο μεριές, υπέγραψαν κοινή δήλωση για τη διευκόλυνση των επενδύσεων και μελλοντικά αποφάσισαν επίσης να διερευνήσουν τη δυνατότητα επικαιροποίησης των διμερών επενδυτικών συμφωνιών. Η δημιουργία κοινών σημείων αλληλεπίδρασης φαίνεται πολλά υποσχόμενη, μέσω των εργαλείων της ψηφιακής οικονομίας, όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, οι ηλεκτρονικές πληρωμές κ.τ.λ.

Επιπροσθέτως, η Ρωσία και η Κίνα θα συνεχίσουν να καταβάλουν προσπάθειες για την ενίσχυση του ρόλου της APEC (Asia Pacific Economic Cooperation), που αφορά οικονομικά ζητήματα στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού. Οι πλευρές σκοπεύουν να εντείνουν τη δράση στη δημιουργία ενός ελεύθερου και ανοιχτού εμπορικού περιβάλλοντος στην περιοχή, καθώς και στην οικονομική ανάκαμψη των χωρών της περιοχής αυτής (Kremlin, 2022). Τέλος, οι δυο πλευρές δρουν σημαντικά προκειμένου να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Πρόσφατα έγινε ο εορτασμός της 30ής επετείου από την πραγματοποίηση της Σύμβασης Πλαισίου του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (Kremlin, 2022).

## 6.4 Αποθαρρυντικοί παράγοντες και εμπόδια

Ακόμα και αν είναι πολλοί οι τομείς συνεργασίας των δυο χωρών, τα εμπόδια εξακολουθούν να είναι πολλά καθώς και οι διαφορετικοί στόχοι και τρόποι δράσεις. Ένα απλό παράδειγμα

είναι η έναρξη των διεθνών οδικών μεταφορών, που ανακοινώθηκε επίσημα από μια κοινή επιτροπή των αρχών μεταφορών. Ακόμα και αν ανακοινώθηκε δεν πραγματοποιήθηκε προς το παρόν η έναρξή τους, καθώς η πανδημία COVID-19 καθυστέρησε τα σχέδια αυτά.

Αν και η Μόσχα έχει δείξει επιθυμία να συνεργαστεί με την Κίνα στη Θαλάσσια Διαδρομή της Αρκτικής και βασίζεται στον αγωγό Power of Siberia, δηλαδή στην συνεργασία της με την Κίνα στον ενεργειακό τομέα, και υπάρχει μια τάση ενίσχυσης των πολιτικών, οικονομικών δεσμών και δεσμών ασφάλειας, εξακολουθούν να υπάρχουν πολλοί ανασταλτικοί παράγοντες στην συνεργασία ανάμεσά τους. Στον 21ο αιώνα εμφανίστηκαν αρκετές προκλήσεις που περιορίζουν την ανοδική συνεργασία ανάμεσα στην Κίνα και στην Ρωσία. Ενώ οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας έχουν πράγματι αυξηθεί σημαντικά, το σινοαμερικανικό εμπόριο (737 δισ. δολάρια το 2018) εξακολουθεί να είναι υψηλότερο από το συνολικό εμπόριο ανάμεσα στην Κίνα και στην Ρωσία (108 δισ. δολάρια). Υπάρχει επίσης άποψη, πως η Κίνα δεν θεωρεί τη Ρωσία ως σημαντικό εταίρο καθώς δεν υπάρχει μεγάλη οικονομική δραστηριότητα μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας αφού περιορίζεται κυρίως στον ενεργειακό τομέα και στην πώληση των πρώτων υλών. Οι απόψεις διίστανται και για την συνεργασία μεταξύ της Μόσχας και του Πεκίνου στον τομέα της ασφάλειας, αφού για παράδειγμα η Κίνα δεν στήριξε εμφανέστατα την διεκδίκηση της Κριμαίας από τη Ρωσία. Αν και οι δεσμοί στην ασφάλεια μεταξύ τους έχουν αυξηθεί, περιορίζονται αρκετά στις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και στις πωλήσεις όπλων από την Ρωσία προς την Κίνα. Ακόμα και το τελευταίο σταδιακά μειώνεται, καθώς η Κίνα με την οικονομική της ανάπτυξη έχει καταφέρει να αναπτυχθεί και τεχνολογικά και έχει φτάσει σε σημείο να μπορεί να κατασκευάζει μόνη της αντίστοιχα όπλα και να μην εξαρτάται από τον πάροχό της (Chausovsky, 2019). Συγκεκριμένα, η Κίνα πέρασε από την αγορά έτοιμων στρατιωτικών εξοπλισμών σε κοινή παραγωγή, άρα μειώθηκε η αγορά από την Ρωσία στο 10% ήδη από το 2010 (Chausovsky, 2019). Αν και οι σχέσεις μεταξύ της Μόσχας και του Πεκίνου βρίσκονται σε ανοδική τροχιά, καθώς κατάφεραν να δίνουν έμφαση στις κοινές ευκαιρίες της συνεργασίας τους και να παραβλέπουν τις διαφορές τους, πρέπει να σημειωθεί, ότι η Κίνα μετατρέπεται με γρήγορους ρυθμούς στην μεγαλύτερη οικονομική και στρατιωτική δύναμη. Το γεγονός αυτό μπορεί να τρομάξει την Ρωσία, καθώς αυτή χάνει την ισχύ της μπροστά της και είναι πολύ πιθανόν να αυξηθούν οι εντάσεις που θα επηρεάσουν αρνητικά την συνεργασία τους. Τέλος, η προς το παρόν κινεζική οικονομική εμπλοκή σε περιοχές όπως η Αρκτική, Σιβηρία και η Κεντρική Ασία μπορεί να έχει οικονομικά οφέλη για τη Ρωσία, ωστόσο κάποια στιγμή αυτή η εμπλοκή μπορεί να αποτελέσει απειλή για την τελευταία, είτε υπό τη μορφή του αυξανόμενου ελέγχου και πρόσβασης Κίνας σε βασικές υποδομές, είτε ξεπερνώντας τη Ρωσία σε διάφορους τομείς υποβιβάζοντας την (Chausovsky, 2019).
Ήδη η Ρωσία επιθυμεί τον διαχωρισμό της Αρκτικής ανάμεσα σε 5 χώρες αφήνοντας την Κίνα εκτός, ενώ η Κίνα θεωρεί ότι όλοι έχουν πρόσβαση στις ακτές της και έχει συμφέροντα στην δημιουργία ενός γρήγορου θαλάσσιου δρόμου μεταφοράς (Trenin, 2012).

Ακόμα και στον ΟΗΕ που προαναφέραμε, ότι η Κίνα και η Ρωσία συνηθίζουν να ακούν βέτο από κοινού για να παρθούν σημαντικές αποφάσεις, όπως στις περιπτώσεις του Κοσόβου, του Ιράκ, του Σουδάν και της Λιβύης, αυτό δεν συμβαίνει πάντα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η περίπτωση της Συρίας, όπου στην αρχή οι δυο χώρες τάχτηκαν εναντίον της Αμερικής, όμως αργότερα το 2015 η Ρωσία συμφώνησε με την πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και ξεκίνησε να συνδράμει στον κοινό αγώνα κατά της τρομοκρατίας (Trenin, 2012), ενώ η Κίνα βρέθηκε σε δίλημμα τι πολιτική να ακολουθήσει.

Όσον αφορά τον οργανισμό της Σαγκάης υπάρχει και η άποψη, ότι οι δυο χώρες συνεργάζονται για να μην προκληθούν περισσότερες τριβές. Συγκεκριμένα ο στόχος της Κίνας είναι η επίτευξη καλής γειτονιάς με χώρες της πρώην σοβιετικής ένωσης για να μην προκληθεί εξέγερση μουσουλμάνων μειονοτήτων και για προάσπιση εμπορίου. Η Ρωσία κατάλαβε ότι με η χωρίς αυτήν η Κίνα θα αναπτύξει σχέσεις με αυτές της χώρες, οπότε συμφώνησε να μπει στη Σαγκάη, ώστε να γίνονται οι δράσεις της Κίνας υπό την επίβλεψη της (Babaev, 2022). Επιπλέον, η Ρωσία υποστηρίζει την ένταξη της Ινδίας σε αυτόν τον οργανισμό ως μιας σημαντικής δύναμης στα πλαίσια της αντιτρομοκρατικής και αντιεξτρεμιστικής πολιτικής. Η Κίνα όμως, θεωρεί ότι δεν έχει έρθει η ώρα της. Παρόλα αυτά, οι πλευρές σκοπεύουν να αναπτύξουν την συνεργασία τους μαζί με την Ινδία σε χώρους όπως η Σύνοδος Κορυφής Ανατολικής Ασίας, το Περιφερειακό Φόρουμ (ASEAN) για την Ασφάλεια. Μέσω αυτού του θεσμού, θα μπορέσουν να προωθούν από κοινού τη συνεργασία στους τομείς, όπως αυτός της δημόσιας υγείας, της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και του διεθνικού εγκλήματος (Kremlin, 2022).

Στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, η διαθεσιμότητα των εμβολίων αποτελεί βασικό παράγοντα επιβίωσης του κράτους στον τομέα της υγείας καθώς και σημαντικό ζήτημα εθνικής ασφάλειας. Εδώ στα πλαίσια της πανδημίας η διεθνής συνεργασία είναι επίσης σημαντική. Η Ρωσία συμφώνησε να παράγει 100 εκατομμύρια δόσεις εμβολίου ‘Sputnik V’ στην Κίνα. Ωστόσο, μέχρι σήμερα, η Ρωσία και η Κίνα δεν έχουν αναγνωρίσει η μία τα εμβόλια ή τα πιστοποιητικά Covid της άλλης (Babaev, 2022). Φαίνεται ότι το έργο αυτό σήμερα δεν έχει μόνο ανθρωπιστική, αλλά και πολιτική και οικονομική σημασία.

Για την Ρωσία, το πρόβλημα της ανοσοποίησης με ξένα εμβόλια δεν αποτελεί επίσης προτεραιότητα: η χώρα έχει τα δικά της φάρμακα υψηλής ποιότητας. Φαίνεται σκόπιμο να συνεργαστούνε σε τομείς, όπως η κοινή έρευνα για την ανάπτυξη και την κατασκευή των εμβολίων και στην βελτιστοποίηση του ρωσο-κινεζικού εμπορίου βιοτεχνολογικού εξοπλισμού προκειμένου να καλύπτονται συνεχώς οι ανάγκες της παραγωγής εμβολίων. Χρειάζεται λοιπόν, η ανάπτυξη της αντιεπιδημικής συνεργασίας στο πλαίσιο του οργανισμού της Σαγκάης, με έμφαση στην ανταλλαγή πληροφοριών και ιδεών για τη δημιουργία αποτελεσματικών εμβολίων κατά των νέων ειδών του κορονοϊού (Babaev, 2022).

## 6.5 Η κρίση της Ουκρανίας, η σινορρωσική συνεργασία και ο αντίκτυπός της για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Περιγράψαμε ήδη τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Κίνας όμως, η κρίση και κατόπιν ο πόλεμος στην Ουκρανία ενδέχεται να επηρεάσει την μελλοντική συνεργασία τους, καθώς και την παγκόσμια τάξη των πραγμάτων. Παρότι η Κίνα φαίνεται να υποστηρίζει τις κινήσεις της Ρωσίας και να συγκλίνει με την ρωσική θέση, ότι το ΝΑΤΟ πράγματι προσπαθούσε να φτάσει επιθετικά στα σύνορά της με παρότρυνση του κύριου εχθρού της, δηλαδή της Αμερικής, η Κίνα δεν βιάζεται να πάρει το μέρος κάποιας χώρας, καθώς μια τέτοια κίνηση θα περιόριζε την δράση της ίδιας, καθώς και η ίδια θα μπορούσε να γίνει θύμα κυρώσεων, όπως ο γείτονάς της η Ρωσία (Σωτήρης, 2022).

Μια οποιαδήποτε συμμαχία, έχει ως στόχο να αποτρέπει κάποια εξωτερική δύναμη από την προσπάθεια να αλλάξει την διεθνής τάξη πραγμάτων και να κάνει το ίδιο και ένας σύμμαχος της ίδιας συμμαχίας. Η επέκταση του ΝΑΤΟ έχει ως στόχο, την αντιμετώπιση μιας πιθανής κινεζορωσικής συμμαχίας. Με την ένταξη της Ρωσίας στο ΝΑΤΟ θα γινόταν μια πραγματικά παγκόσμια συμμαχία και θα έφτανε ο οργανισμός κοντά στην Κίνα. Η θέληση της Ρωσίας για ένταξη όμως απορρίφθηκε, ενώ παράλληλα το ΝΑΤΟ επεκτάθηκε ως τα σύνορα της, πράγμα που προκάλεσε μια αποσταθεροποίηση που βιώνουμε σήμερα.

Η Ρωσία έχει κατηγορήσει αρκετές φορές τις ΗΠΑ για την υποστήριξη τους των έγχρωμων επαναστάσεων, σε περιοχές πρώην σοβιετικής ένωσης όπως αυτή στο Καζακστάν. Πρόκειται ουσιαστικά για κινήματα διαμαρτυρίας, που επιδιώκουν να αλλάξουν την τάξη σε μια χώρα, που συνορεύει με τη Ρωσία και την Κίνα. Έτσι και στην περίπτωση της Ουκρανίας, το Κρεμλίνο έχει υποστηρίξει ότι οι ΗΠΑ ήταν το κρυφό χέρι πίσω από την εξέγερση το 2013. Με τον ίδιο τρόπο η Κίνα επιμένει ότι ξένες δυνάμεις (κυρίως οι ΗΠΑ) είναι πίσω από τις τεράστιες διαδηλώσεις στο Χονγκ Κονγκ το 2019 (Rahman, 2022). Και οι δυο ηγέτες πιστεύουν πως ο απώτερος στόχος της Αμερικής είναι να ανατρέψει τις κυβερνήσεις της Ρωσίας και της Κίνας. Πιστεύουν επίσης, πως οι «έγχρωμες επαναστάσεις» πηγάζουν από αδυναμίες θεσμών και δομών στην παγκόσμια τάξη πραγμάτων, και έτσι η Ρωσία και η Κίνα μοιράζονται, μια ιδέα να δημιουργήσουν μια νέα παγκόσμια τάξη των πραγμάτων που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στα συμφέροντα, τόσο της Κίνας, όσο και της Ρωσίας, ανατρέποντας την μονοπολικότητα των ΗΠΑ, αφού η καθορισμένη τάξη των πραγμάτων δίνει στην Αμερική υπερβολική δύναμη. Αυτή η ιδέα απέκτησε περισσότερες διαστάσεις μετά την ήττα της Αμερικής στο Αφγανιστάν, δηλαδή μετά την απόσυρσή της από εκεί το 2021. Η πράξη αυτή έδωσε κυρίως στην Ρωσία ελπίδα, ότι η παγκόσμια τάξη των πραγμάτων υπό την ηγεσία του αντιπάλου της της Αμερικής καταρρέει σε συνδυασμό με το γεγονός, ότι η οικονομία της Κίνας έχει ξεπεράσει πλέον τις ΗΠΑ. Για τις δυο αυτές χώρες η δημιουργία αυτής της νέας παγκόσμιας τάξης δεν είναι ένα απλό θέμα απόδειξης δύναμης. Το Πεκίνο και η Μόσχα υποστηρίζουν, ότι η Αμερική προσπαθεί να επιβάλει δυτικές ιδέες για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα σε άλλες χώρες, ακόμα και με την χρήση στρατιωτικής επέμβασης. Στόχος τους λοιπόν, είναι να κάνουν τις ΗΠΑ να εγκαταλείψουν τις προσπάθειες ξεσηκωμού λαού σε έγχρωμες επαναστάσεις που θα μπορούσαν να απειλήσουν τα καθεστώτα της Κίνας και της Ρωσίας. Η κρίση στην Ουκρανία λοιπόν, δεν είναι ένας απλός εμφύλιος. Πρόκειται για έναν αγώνα για τη μελλοντική παγκόσμια τάξη. Από την μια η Ρωσία θεωρεί, ότι η Ουκρανία ανήκει στην σφαίρα της επιρροής της και δεν επιθυμεί την ένταξή της στο ΝΑΤΟ, από την άλλη οι ΗΠΑ θεωρούν, ότι είναι μια ανεξάρτητη χώρα που μπορεί να λάβει μόνη της στρατηγικές αποφάσεις, και να ορίζει μόνη της την εξωτερική της πολιτική (Rahman, 2022).

Μετά την έναρξη του πολέμου στην Ουκρανία η Κίνα είναι πιο συγκρατημένη, δηλαδή δεν στέκεται ανοιχτά στο πλευρό της Ρωσίας. Από τη μια η Κίνα θεωρεί, ότι πρέπει να σεβόμαστε την κυριαρχία όλων των κρατών συμπεριλαμβανομένης της Ουκρανίας, σύμφωνα με την εδαφική ακεραιότητα του διεθνούς δικαίου, και από την άλλη δείχνει κατανόηση για τον τρόπο δράσης της Ρωσίας στο πεδίο ασφαλείας και υπεράσπισης της σταθερότητας και των συνόρων της (Γεωργακόπουλος, 2022 ). Αυτό συμβαίνει, διότι η Κίνα δεν θα ήθελε να βρεθεί σε αντιπαράθεση με την Δύση και να πληγωθούν οι κινεζικές επιχειρήσεις, επειδή εξακολουθεί να έχει επαφές με την Ρωσία, αν και έχει δηλώσει πως ποτέ δεν παρείχε κάποια υλική υποστήριξη προς την Ρωσία στον πόλεμο της με την Ουκρανία (Σωτήρης, 2022). Η διεθνής κοινότητα όμως ασκεί πιέσεις στην Κίνα να πάρει μια ξεκάθαρη θέση, ακόμα και αν η Κίνα

έχει μηδαμινή επιρροή στη δράση της Ρωσίας στην Ουκρανία, καθώς η Δύση υπερεκτιμά τις δυνατότητες και την επιρροή του Πεκίνου. Άρα, η Κίνα θέλει να τηρήσει αποστάσεις από τα δρώμενα στην Ουκρανία για να μην στιγματιστεί, όπως στιγματίστηκε η Σοβιετική Ένωση στην αναμέτρησή της με την Αμερική. Ο πόλεμος στην Ουκρανία φέρνει διπλωματικά την Κίνα σε άβολες καταστάσεις. Η ρωσική αυτή επιθετικότητα έρχεται σε αντιπαράθεση με τα εθνικά συμφέροντα της Κίνας. Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει επηρεάσει τις οικονομικές σχέσεις με την Κίνα. Οι τιμές του πετρελαίου αυξήθηκαν στην Κίνα, αφού η τιμή των εισαγωγών πετρελαίου αυξήθηκε αντιστοίχως. Από την άλλη, οι εξαγωγές της Κίνας στη Ρωσία μειώθηκαν, οι πωλήσεις υπολογιστών και τηλεφωνικών συσκευών επίσης. Το σημαντικότερο όμως είναι, ότι η Ρωσία με τα δρώμενα αυτά φαίνεται λιγότερο χρήσιμη στην Κίνα ως στρατηγικός συνέταιρος.

Η οικονομική, τεχνολογική και στρατιωτική εξάρτηση της Ρωσίας από την Κίνα θα αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου σε βαθμό που η τελευταία θα είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί αυτή την εξάρτηση μετατρέποντας την Ρωσία σε υποχείριο της. Η Κίνα μπορεί να λύσει όλα τα προβλήματα της Ρωσίας. Αναμένεται από το Πεκίνο να αντιταχθεί στις αντιρωσικές κυρώσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ, αυξάνοντας τις αγορές ρωσικών υδρογονανθράκων και τροφίμων σε τιμές ευνοϊκές για τη Μόσχα, παρέχοντας στη Ρωσία υποστήριξη τους διεθνείς οργανισμούς και τα φόρουμ. Η συνεργασία αυτή με την Κίνα θα επιτρέψει στη Ρωσία να αποφύγει τη διεθνή απομόνωση και να ενισχύσει την επιρροή της σε διεθνείς υποθέσεις. Η Κίνα έχει πολλά εθνικά συμφέροντα, φιλοδοξίες και προτεραιότητες. Μερικά τυχαίνει να συμπίπτουν με εκείνα της Ρωσίας, μερικά επικαλύπτονται κάπως, ενώ άλλα αποκλίνουν εντελώς. Άρα η εξωτερική πολιτική του Πεκίνου δεν είναι ούτε «υπέρ της Ρωσίας», ούτε «αντι-ρωσική», καθώς βασίζεται στα ίδια της τα συμφέροντα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Ρωσία και η Κίνα συγκλίνουν επί του παρόντος στις προσεγγίσεις τους σε μια σειρά από κρίσιμα ζητήματα της διεθνούς ασφάλειας και ανάπτυξης και η σύγκλιση αυτή αποτελεί γερό θεμέλιο για την μακροπρόθεσμη αμοιβαία επωφελή συνεργασία μεταξύ τους. Είναι σημαντική η συνεργασία τους στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης στους τομείς της πληροφορίας, της αντιμετώπισης τρομοκρατίας και του κυβερνοπολέμου. Όσο πιο γρήγορα και περισσότερο η Ρωσία θα προωθεί τους στόχους ανάπτυξης της ίδιας, τόσο πιο πολύτιμος εταίρος θα γίνει για την Κίνα. Αυτό, με τη σειρά του, σημαίνει ότι η τρέχουσα κρίση στις σχέσεις Ρωσίας-Δύσης θα πρέπει να γίνει άλλο ένα κίνητρο για να επιταχυνθεί ο κοινωνικοοικονομικός εκσυγχρονισμός της χώρας και να προωθηθεί η πιο στενή συνεργασία της με την Κίνα και άλλες χώρες της Ασίας.

Στη συνέχεια, με φόντο τα γεγονότα στην Ουκρανία, η Ουάσιγκτον απαγορεύει την εισαγωγή των ενεργειακών μας πόρων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μετά από αυτό, αναγκάζει άλλες χώρες να λάβουν παρόμοια μέτρα, κυρίως στην Ευρώπη. Η ίδια η έλλειψη πολιτικής βούλησης δεν αφήνει τις δυτικές χώρες να σταματήσουν και να παραδεχτούν τα λάθη τους μετά την αύξηση τιμών πετρελαίου (Antonov, 2022). Η κατάσταση επιδεινώνεται από όσα συνέβησαν με τους αγωγούς Nord Stream , μια επίθεση σε μια υποδομή που είναι μοναδική από άποψη ασφάλειας (Antonov, 2022). Αυτή η τρομοκρατική ενέργεια δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς κάποια κυβερνητική συμμετοχή και προφανώς, αυτή η πράξη είχε ως κύριο στόχο να διαλύσει πλήρως τους αμοιβαία επωφελείς ενεργειακούς δεσμούς μεταξύ της Ευρώπης και της Ρωσίας.

Το 2021 ο οργανισμός της Σαγκάης γιόρτασε επέτειο 20 χρόνια. Η κρίση της Ουκρανίας άλλαξε ριζικά την ασφάλεια της Ευρώπης, την παγκόσμια πολιτική και την οικονομική σφαίρα, προκαλώντας αλλαγές παγκοσμίως. Αυτό οδηγεί στην δημιουργία νέων μηχανισμών και νέων κανόνων ασφάλειας. Η σταδιακή δημιουργία και προσαρμογή σε νέα πραγματικότητα είναι

κάτι στο οποίο οι δυο χώρες θα συνεργαστούν. Η Ευρώπη βρίσκεται στα πρόθυρα δημιουργίας κοινού ευρωπαϊκού στρατού η τουλάχιστον γίνονται πολλές συζητήσεις πάνω στον τομέα αυτό, ενώ η Ασία στα πλαίσια του οργανισμού της Σαγκάης φτιάχνει ένα δικό της αντινάτο (Babaev, 2022).

## 6.6 BRICS

Πριν τους χειμερινούς ολυμπιακούς αγώνες του 2022, βγήκε ένα διάγγελμα που κάλυψε πολλούς τομείς μελλοντικής ή υφισταμένης συνεργασίας, όπως την καταπολέμηση τρομοκρατίας, αναφορά στην ανησυχία για το AUKUS, προσπάθειες βελτίωσης στον θεσμό BRICS και στον οργανισμό της Σαγκάης. Η Ρωσία και η Κίνα υποστηρίζουν την εμβάθυνση της στρατηγικής σχέσης στο πλαίσιο των BRICS και προωθούν την συνεργασία σε τρεις βασικούς τομείς: πολιτική, ασφάλεια και οικονομία, αφού σκοπεύουν να ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση στους τομείς, όπως της δημόσιας υγείας, της επιστήμης, της τεχνολογίας κτλ. Οι πλευρές προσπαθούν να ενισχύσουν περαιτέρω τη μορφή BRICS ως αποτελεσματικό μηχανισμό διαλόγου αναπτυσσόμενων χωρών με αναδυόμενες αγορές (President of Russia, 2022). Η Ρωσία σύμφωνα με το διάγγελμα ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη διεύρυνση της πολιτικής συνεργασίας και την ενίσχυση της οικονομίας, αφού λόγω της ουκρανικής κρίσης η Ομάδα των Οκτώ (G8) μετατράπηκε σε Ομάδα των Επτά. Οι BRICS γενικά ενώνονται όχι μόνο από κοινά συμφέροντα στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη και την παγκόσμια χρηματοοικονομική διαμόρφωση, αλλά ως μια συμμαχία που επιδιώκει να μεταρρυθμίσει και να επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις με πρωτοβουλίες αντιμετώπισης κυβερνοπολέμου και άλλων απειλών ασφαλείας με στόχο την σταδιακή μετατροπή σε ένα όργανο ικανό να αντιμετωπίζει και στρατηγικά ζητήματα και ο οργανισμός αυτός είναι που βοηθά την συνεργασία της Ρωσίας με την Κίνα. Εκτός αυτού με την Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα τα μέλη στοχεύουν στην προώθηση της αναπτυξιακής συνεργασίας. Άρα, ο θεσμός αυτός είναι ένα ελκυστικό μέσο για τη Ρωσία από την στιγμή που οι διεθνείς κυρώσεις έχουν περιορίσει την πρόσβασή της στη χρηματοδότηση. Το μέλλον των BRICS θα επηρεαστεί σίγουρα από τις στενότερες σχέσεις Ρωσίας-Κίνας, ιδιαίτερα από την ετοιμότητα της Ρωσίας να κάνει νέους συμβιβασμούς με τον εταίρο της. Αυτό, ωστόσο θα μπορούσε να οδηγήσει σε αυξανόμενες διαφορές μεταξύ των χωρών BRICS και να επηρεάσει αρνητικά τις φιλοδοξίες του μπλοκ στην παγκόσμια διακυβέρνηση. Οι προσπάθειες του ομίλου θα εξακολουθήσουν να περιορίζονται στην καλύτερη αλληλεπίδραση των μελών και δημιουργία ολοκληρωμένου οράματος για την διαλεύκανση καθηκόντων τους (οι προσπάθειες αυτές δεν θα είναι ένα εύκολο έργο δεδομένων των ξεχωριστών στοιχείων του κάθε κράτους μέλους του BRICS) (Kulik, 2015), στην ενίσχυση διεθνούς εμπορίου, και προσπάθεια αντιστάθμισης με τις ΗΠΑ ως αντιαμερικανική πλατφόρμα (Introini, 2018). Οι κύριοι τομείς των δραστηριοτήτων των BRICS, όπου μπορούν να επιτευχθούν μελλοντικά σημαντικά αποτελέσματα, περιλαμβάνουν τη μεταρρύθμιση του νομισματικού συστήματος, την ανάπτυξη οικονομικής συνεργασίας και τη διατήρηση της παγκόσμιας σταθερότητας τον ρόλο των διεθνών θεσμών. Σε ένα δεύτερο στάδιο θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μηχανισμούς για τη διατήρηση της ασφάλειας και τη διευθέτηση των συγκρούσεων. Και η Ρωσία και η Κίνα τόνισαν στο διάγγελμα ότι αυτός είναι και ένας από τους βασικότερους στόχους τους και θα συνεχίσουν να συνεργάζονται πάνω σε αυτό το κομμάτι διεξοδικά μέσω του θεσμού BRICS. Εφόσον το κομμάτι της οικονομίας βρίσκεται ήδη σε καλό δρόμο από την δημιουργία της Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας που

χρησίμευσε ως εναλλακτική λύση έναντι του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, επόμενος στόχος είναι η εστίαση στην ασφάλεια και στην στρατηγική μέσω του BRICS, και εύρεση νέων μηχανισμών προκειμένου να τεθούν σε πλήρη λειτουργία και να υλοποιεί ο θεσμός από μόνος του μεγάλα παγκόσμια έργα. Άγνωστο βέβαια παραμένει σε ποιο βαθμό είναι έτοιμες οι χώρες του BRICS να δράσουν από κοινού, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές μεταξύ τους και τους ασύμμετρους οικονομικούς δεσμούς αν και τα συμφέροντα των πέντε χωρών τις περισσότερες φορές συμπίπτουν παρά αποκλίνουν, αφού επιδιώκουν να αλλάξουν τους υφιστάμενους κανόνες στην παγκόσμια σκηνή και να παραμείνουν προσηλωμένοι στην υπεροχή του διεθνούς δικαίου. Προφανώς, η ένωση δεν θα γίνει ποτέ μια καθαρά στρατιωτική συμμαχία όπως το ΝΑΤΟ. Ωστόσο, μέσω του BRICS η Ρωσία και η Κίνα ως πυλώνες του θεσμού επιδιώκουν να βελτιώσουν τις σχέσεις συνεργασίας, των μηχανισμών πληρωμών, των τραπεζών, των επενδύσεων και της δημιουργίας κοινών ιδρυμάτων αξιολόγησης. Άρα ακόμη κι αν οι απόψεις των χωρών-μελών δεν συμπίπτουν σε όλα τα θέματα, π.χ κρίση στην Ουκρανία, οι BRICS είναι μια πλατφόρμα που έρχεται σε αντίθεση με τις δυτικοκεντρικές και συγκεκριμένα η Ρωσία προσπαθεί να το μετατρέψει σε έναν πλήρη μηχανισμό στρατηγικής αλληλεπίδρασης (Toloraya, 2015). Η Κίνα και η Ρωσία είναι εδραιωμένοι παίκτες στη διεθνή σκηνή, καθώς και οι δύο έχουν σχέσεις ισχυρές με τον ανεπτυγμένο κόσμο, είναι στρατιωτικές δυνάμεις και έχουν αποκτήσει ηγετικούς ρόλους στην παγκόσμια ασφάλεια. Μια από τις απειλές όμως για τις πρωτοβουλίες BRICS, είναι η θέση της Δύσης δεδομένης της κλιμάκωση των εντάσεων μεταξύ Δύσης και Ανατολής, καθώς και του Βορρά με τον Νότο και έτσι είναι σαφές ότι οι πέντε εταίροι αναζητούν έναν τρόπο για μακροπρόθεσμη συνεργασία με αμοιβαίο όφελος (Kosnikov et al., 2021). Τώρα που οι σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση είναι τεταμένες, η συμμετοχή της στους BRICS της δίνει την ευκαιρία να πάρει μια θέση στο σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης ενώ παράλληλα η δράση αυτή δεν συνεπάγεται απαραίτητα επιδείνωση των σχέσεων με τη Δύση ακόμα και αν ο θεσμός αυτός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη στρατηγική εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας (Toloraya, 2015). Η Ρωσία επιδιώκει να μετριάσει την απομόνωσή της σχηματίζοντας συνασπισμούς, ενώ η Κίνα είναι μια αναδυόμενη δύναμη που έχει τη φιλοδοξία να συνάψει προνομιακή συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η σινο-ρωσική σχέση ως συμμαχία λοιπόν, είναι πολύ περιορισμένη, αφού υπάρχουν σαφή όρια (Laidi, 2011). Η Ρωσία βλέπει την Κίνα ως σοβαρή απειλή για τον ρωσικό έλεγχο στη Σιβηρία και τη ρωσική Άπω Ανατολή, καθώς και για τον έλεγχο της Ρωσίας στον Ειρηνικό (Macfarlane, 2006). Παρόλα αυτά, η τρέχουσα ρωσική πολιτική δεν εστιάζει στο τι είναι επιθυμητό μακροπρόθεσμα, αλλά σε ό,τι είναι δυνατό στην τρέχουσα διαμόρφωση ισχύος στο σύστημα αποφεύγοντας ουσιαστικές αντιπαραθέσεις. Κάνοντας αυτό, επιδιώκουν να αντλούν τα πλεονεκτήματα που μπορούν από τη σύνδεση ζητημάτων όμως συνεχίζουν να επιδεικνύουν ανταγωνιστική συμπεριφορά για σημαντικά θέματα.

Επιπλέον η νέα αναπτυξιακή Τράπεζα έχει να αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα, τόσο εξαιτίας του γρήγορου μεταβαλλόμενου παγκόσμιου οικονομικού τοπίου, όσο και εξαιτίας των εσωτερικών προβλημάτων του θεσμού BRICS (Macfarlane, 2006). Ένα από αυτά είναι το γεγονός ότι η άνιση κατανομή πλούτου εμφανίζεται τουλάχιστον στις τέσσερις χώρες: Κίνα, Βραζιλία, Ινδία και Ν. Αφρική και αυτό αποτελεί κίνδυνο για την συνολική μελλοντική οικονομική ανάπτυξη του θεσμού, καθώς επηρεάζει την πρόοδό της. Αυτό συμβαίνει, διότι το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών δημιουργεί πολιτική και κοινωνική αστάθεια, η οποία επηρεάζει τις μελλοντικές επενδύσεις (Macfarlane, 2006). Τέτοιες χώρες είναι η Ινδία και η Βραζιλία, όπου οι ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής αποκατάστασης είναι άνισες και το επίπεδο διαβίωσης είναι χαμηλό, οπότε ο πληθυσμός της είναι κυρίως φτωχός

αλλά παρόλα αυτά αποτελούν δύο αρκετά πλούσιες χώρες (Αθανασόπουλος, 2021). Από την άλλη, φαινόμενα διαφθοράς υπάρχουν στην Κίνα, Ρωσία και Βραζιλία, κάτι που επίσης μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την μελλοντική ανάπτυξη της ομάδας BRICS και τις επενδύσεις. Επομένως, άλλα κράτη και επιχειρήσεις θα αποφύγουν να επενδύσουν σε οικονομίες όπου υπάρχουν υψηλά επίπεδα διαφθοράς και δεν θα ρισκάρουν να επενδύσουν σε πλούσιες χώρες με άνιση κατανομή πλούτου. Το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ της Κίνας και των άλλων χωρών BRICS θα μπορούσε να αποτελέσει επίσης εμπόδιο, καθώς υπάρχει περίπτωση να γίνεται εστίαση στα συμφέροντα της Κίνας εφόσον θα είναι πλέον σε θέση να τα επιβάλλει (Αθανασόπουλος, 2021). Επιπλέον, η Κίνα έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο στη δημιουργία της Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας. Αν η Κίνα λοιπόν, συνεχίσει να παρέχει υποστήριξη στον όμιλο ο όμιλος θα μπορούσε να μετατραπεί σε ισχυρή δανειστική δύναμη, αλλά αν η Κίνα είναι απρόθυμη, οι προοπτικές του ομίλου συρρικνώνονται (Αθανασόπουλος, 2021). Παρά όλες οι πολιτικές εντάσεις, τείνουμε να συνδέουμε την ηγεσία της Κίνας με το μέλλον των BRICS. Μια ανησυχία που σχετίζεται με την ανάπτυξη είναι οι εμπορικές ανισορροπίες. Τα κράτη BRICS πρέπει να ξεκινήσουν και να εφαρμόσουν μια προοδευτική ατζέντα, αλλά η επίτευξη της σε ένα πολωμένο σύστημα που βρίσκεται συνεχώς υπό εξωτερική πίεση δεν το κάνει εφικτό, εκτός εάν εφαρμοστούν διαρθρωτικές αλλαγές. Δεδομένης της τεταμένης σχέσης μεταξύ της Δύσης πρέπει να οικοδομήσουν σταθερές σχέσεις μεταξύ των μελών και να προσπαθήσουν να μην πέσουν στην «παγίδα του μεσαίου εισοδήματος» (Cheng et al., 2017).

Βλέπουμε λοιπόν ότι σίγουρα λόγω της συνεργασίας η ελευθερία δράσης περιορίζεται και πολλές είναι οι διαφωνίες που θα μπορούσαν να δυσχεράνουν τον συντονισμό κρατών όμως οι χώρες ασκούν από κοινού οικονομική πολιτική και στρατηγική (Cheng et al., 2017). Το BRICS βοηθά στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των χωρών και οι χώρες έχουν σκοπό να εμβαθύνουν την συνεργασία τους. Η άνοδος και βελτίωση ωστόσο εξαρτάτε από την ικανότητα μεταβολής μηχανισμών διεθνής σκηνής. Αν και η Ρωσία εν μέρη απειλείται από την οικονομική και στρατιωτική υπεροχή της Κίνας υπάρχουν πολλοί λόγοι να εμβαθύνουν περεταίρω την συνεργασία τους καθώς η Ρωσία έχει ανάγκη από οικονομική ανάπτυξη κάτι που μπορεί να πετύχει μέσα από τον θεσμό αυτό και να αποκλείσει την περίπτωση της απομόνωσης της λόγω των δυτικών κυρώσεων αφού και οι δυο χώρες είναι οι μοναδικές στο BRICS με ανοιχτές οικονομίες (Cheng et al., 2017).

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

## 7.1 Συμπεράσματα

Βλέπουμε λοιπόν, ότι δύο χώρες παρά τα ιστορικά συμβάντα δείχνουν αμοιβαίο ενδιαφέρον για την συνεργασία ακόμα και αν υπάρχουν αρκετές προκλήσεις μπροστά στη βιώσιμη οικονομική εταιρική σχέση της Ρωσίας με την Κίνα. Παρόλα αυτά, τα ενδιαφέροντα ακόμα και σήμερα δεν συμπίπτουν πάντα. Ωστόσο, οι δύο χώρες κινούνται προς τη συνεργατική

συμπεριφορά, από δαπανηρές συμφωνίες στην ενέργεια και την πρόσβαση της Κίνας στο εμπόριο όπλων, ως και συντονισμό των έργων υποδομής για κοινή συμμετοχή στη χρηματοδότηση νέων δρομολογίων μεταφοράς εμπορίου (Malle, 2017). Οι κυρώσεις της Δύσης και η στροφή της Ρωσίας προς τα ανατολικά συνεπάγεται θεσμικές αλλαγές. Μια διαδικασία πολιτικού διαλόγου ανάμεσα στην Μόσχα και στο Πεκίνο έχει τεθεί σε εφαρμογή και υλοποιείται μαζί με παράλληλες πρωτοβουλίες στον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης με στόχο την αύξηση της ασφάλειας και των δυο χωρών (Malle, 2017). Ένα παράδειγμα συμβιβασμού και πολιτικού διαλόγου είναι το έργο 'One Road One Belt'.

Από την άλλη, η Κίνα είναι μια μεγάλη δύναμη που συνεχίζει με ταχείς ρυθμούς να ξεπερνά κάθε χώρα στον τομέα της οικονομίας, και στην Ρωσία κυριαρχεί ο φόβος μήπως μπει σε δεύτερη μοίρα. Πράγματι οι ρόλοι αντιστράφηκαν. Ακόμα και σε τομείς όπως αυτός της επιστήμης και της εκπαίδευσης, η Κίνα είναι πιο μπροστά συγκριτικά με την Ρωσία (Trenin, 2012). Όλες οι χώρες βλέπουν την Κίνα ως δύναμη που μπορεί να χρησιμοποιήσει τον στρατό της για δικούς της στόχους με μεγάλη επιτυχία, ενώ παράλληλα την πολιτική της Κίνας μπερδεμένη χωρίς το στοιχείο της διαφάνειας (Trenin, 2012).

Επιπλέον, η στενή στρατηγική σχέση της Ρωσίας και της Κίνας αντιλαμβάνεται από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της ως ένα μπλοκ εναντίον της Δύσης και συνεπώς ως αντιαμερικανική πολιτική. Ακόμα και αν υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ των δυο χωρών, ιστορικές εντάσεις, σύγκρουση συμφερόντων, κοινωνικές και πολιτιστικές διαφορές (πράγμα που κάνει την συνεργασία τους εύθραυστη) οι δυο χώρες επιδιώκουν ειρηνική συνεργασία σε διάφορους τομείς. Οι δυο αυτές δυνάμεις ενωμένες είναι πραγματική απειλή για οποιοδήποτε μπλοκ που μπορεί να σχηματιστεί εναντίον τους. Για τον λόγο αυτό, η Δύση προσπαθεί να προκαλέσει την ρήξη των σχέσεων τους και να δημιουργήσει εντάσεις.

Η κατάσταση που έχει προκληθεί με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία απειλεί την συνοχή της ΕΕ για την λήψη κοινών αποφάσεων και παρουσιάζει την ΕΕ αδύναμη, εφόσον υπάρχουν κενά αυτοάμυνας και κενά δημιουργίας κοινού στρατού. Ο κίνδυνος για την Ε.Ε. από την πιθανή στρατηγική συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας είναι σημαντικός, διότι μπορεί να προκαλέσει την αλλαγή της δομής της παγκόσμιας πολιτικής σκακιέρας. Ο προβληματισμός αυτός είναι πολύ επίκαιρος και το ζήτημα αποτελεί μια κατάσταση απρόβλεπτη, καθώς μπορεί να προκαλέσει νέους κινδύνους στο άμεσο μέλλον. Για την Κίνα η κρίση στην Ουκρανία ήταν πλεονέκτημα καθώς αποτέλεσε ευκαιρία αύξησης της πρόσβασής της στο φυσικό αέριο της Ρωσίας. Αυτή η στροφή της Ρωσίας προς την ανατολή προφανώς και έχει αντίκτυπο στην Ευρώπη.

Η Μόσχα και το Πεκίνο λοιπόν, έχουν παρόμοια οπτική για την τρέχουσα παγκόσμια τάξη πραγμάτων, αλλά υπάρχουν κάποιες σημαντικές διαφορές μεταξύ των προσεγγίσεών τους. Η Ρωσία για παράδειγμα στα πλαίσια του ουκρανικού πολέμου φαίνεται αυτήν την στιγμή να είναι πιο πρόθυμη να αναλάβει στρατιωτικά ρίσκα σε σχέση με την Κίνα, ακόμα και αν οι στόχοι της μπορεί να είναι αρκετά περιορισμένοι. Για την Ρωσία, η επίδειξη της στρατιωτικής δύναμης στην Ουκρανία και ακόμα και στην Συρία, είναι ένα μέσο να αποδείξουν ότι είναι μια μεγάλη δύναμη την οποία πρέπει να υπολογίζουν στην διεθνή σκηνή και με τον τρόπο αυτό προσπαθούν να διαψεύσουν τον ισχυρισμό των ΗΠΑ, ότι η Ρωσία δεν είναι πλέον παρά μια περιφερειακή δύναμη (Rahman, 2022). Βλέπουμε λοιπόν, ότι στόχος της Κίνας είναι να εκτοπίσει τις ΗΠΑ ως την κυρίαρχη δύναμη, ενώ στόχος της Ρωσίας είναι να γίνει η υπερδύναμη. Όσον αφορά την Κίνα, προσπαθεί να εκτοπίσει τις ΗΠΑ με διάφορες κινήσεις,

δείχνοντας την υπεροχή της στον ειρηνικό και ινδικό ωκεανό, καθιστώντας την τελευταία μια απλή δύναμη που περιορίζεται στον ατλαντικό ωκεανό με την πάροδο του χρόνου, λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι ο Ινδο-Ειρηνικός είναι πλέον ο πυρήνας της οικονομίας παγκοσμίως (Rahman, 2022). Η Κίνα λοιπόν, χρησιμοποιεί την εμπορική της δύναμη για να επεκτείνει την παγκόσμια επιρροή της ξεκινώντας πρόσφατα και μια οικονομική συνεργασία στον ειρηνικό, με αρκετούς στρατηγικούς συμμάχους της Αμερικής, όπως την Αυστραλία και την Ιαπωνία ενώ παράλληλα αφήνει τις Ηνωμένες Πολιτείες εκτός (Rahman, 2022). Η Ρωσία από την άλλη δεν διαθέτει τέτοια δύναμη.

Σύμφωνα με τον ρεαλισμό, όλα τα διλλήματα ασφαλείας προκαλούνται από τον φόβο ακόμα και αν κάποιες κινήσεις γίνονται για την βελτίωση της ίδιας της άμυνας της χωράς και όχι προκειμένου να απειληθεί κάποια χώρα. Επιπλέον, άμα παρατηρηθεί οι σημαντικές αλλαγές παγκοσμίως προκαλούνται κατόπιν γεγονότων τεράστιας σημασίας ή διεξαγωγής σημαντικών πολέμων. Σημαντικό ερώτημα είναι λοιπόν, αν η Κίνα και η Ρωσία εφόσον επιθυμούν την αλλαγή της παγκόσμιας τάξης των πραγμάτων χρειάζονται κάποια δραματική στιγμή προκειμένου να δημιουργήσουν τη νέα δική τους παγκόσμια τάξη, όπως για παράδειγμα έναν μεγάλο πόλεμο. Μια άμεση σύγκρουση με τις ΗΠΑ βέβαια είναι αδιανόητη σήμερα σύμφωνα με τον ρεαλισμό, ακόμα και με την κατοχή πυρηνικής δύναμης, εφόσον τα πυρηνικά όπλα υπάρχουν στην κατοχή μόνο για αποτρεπτικούς λόγους (Rahman, 2022).

Φαίνεται, πως η Κίνα με την Ρωσία έχουν καταλήξει, ότι η συνεργασία τους γενικά, αλλά και στον στρατιωτικό τομέα κυρίως, είναι καλύτερη στα πλαίσια μια άτυπης συμφωνίας, εφόσον με αυτόν τον τρόπο έχουν την δυνατότητα να μην είναι υποχρεωμένες να στηρίξουν η μια την άλλη στις συγκρούσεις τους, όπως αυτή της προσάρτησης της Κριμαίας από την Ρωσία ή την σύγκρουση της Νότιας Οσετίας. Πολλές φορές από πολλούς ειδικούς η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται ως «στα όρια της συμμαχίας», κάτι το οποίο στην πραγματικότητα είναι δύσκολο να συμβεί. Αυτό συμβαίνει διότι, ούτε η Ρωσία είναι έτοιμη να μοιραστεί όλα της τα στρατιωτικά μυστικά με την Κίνα και ούτε να είναι έτοιμη να παραμείνει πλήρως πιστή στην Κίνα στην διεκδίκησή της της Ταιβάν και από την άλλη, ούτε την Κίνα συμφέρει κάτι τέτοιο ειδικά στα πλαίσια του Ουκρανικού πολέμου, ενώ παράλληλα έχουν την ευχέρεια σε περίπτωση ανάγκης να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε κοινούς αντιπάλους όπως είναι οι ΗΠΑ (Liik, 2021). Ο ανταγωνισμός που επικρατεί σήμερα ανάμεσα στην Κίνα και στις Ηνωμένες Πολιτείες βοηθά την Ρωσία, καθώς το Πεκίνο χρειάζεται τη Μόσχα περισσότερο από ό,τι οποιονδήποτε άλλο.

Μια υποθετική νίκη της Ρωσίας στην Ουκρανία θα μπορούσε να σηματοδοτήσει, ότι μια νέα τάξη των πραγμάτων, κυρίως στον τομέα της ασφαλείας, αναδύεται στην Ευρώπη, η οποία σχετίζεται με την επιβολή της ρωσικής επιρροής. Παράλληλα, μια υποθετική κινεζική εισβολή στην Ταιβάν θα σήμαινε, ότι η αμερικανική κυριαρχία στον Ειρηνικό είχε τελειώσει και είναι πλέον όντως μια δύναμη μόνο του ατλαντικού ωκεανού (Rahman, 2022). Ένα τελευταίο πιθανό σενάριο αλλαγής παγκοσμίων δεδομένων, είναι η αλλαγή μέσω της απλής συναίνεσης των ΗΠΑ κάτι που επίσης θεωρείται απίθανο. Ανακεφαλαιώνοντας, η Ρωσία έχει την ευκαιρία και μπορεί να πετύχει τους στόχους της, δηλαδή την αλλαγή της διεθνής σκηνής, δηλαδή την ανακήρυξη της σε μεγάλη δύναμη επιρροής, μέσω της νίκης της στην αναμέτρηση με την Αμερική στην Ουκρανία (Rahman, 2022). Παρόλα αυτά, ακόμα και αν το πραγματοποιήσει με επιτυχία δεν θα καταφέρει μόνο με αυτήν την κίνηση να εξαλείψει τις ΗΠΑ, καθώς χρειάζονται συνδυασμοί πολλών παραγόντων. Όπως και να έχει, ακόμα και αν η Ρωσία δεν έχει την ίδια ισχύ με παλιά, με βάση τα γεγονότα που διαδραματίζονται τώρα στην Ουκρανία, η Ευρώπη

παρουσιάζεται ανήσυχη. Αυτό συμβαίνει πρώτων, διότι αναμένεται να ξοδέψει αρκετά στην ανανέωση της ασφάλειάς της δηλαδή της άμυνας της ίσως και δημιουργώντας έναν κοινό ευρωπαϊκό στρατό, και δευτέρων, διότι συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής σε ζητήματα ασφάλειάς της (Rahman, 2022). Τέλος, η Ευρώπη συνειδητοποίησε, ότι εξαρτάται από το φυσικό αέριο της Ρωσίας και προχωρά στην σταδιακή αναθεώρηση των κινήσεών της.

Η συνεργασία από την άλλη ανάμεσα στην Κίνα και στην Ρωσία, από παλιά είχε πολλά πατήματα για την επίτευξη κοινών στόχων και ακόμα και σήμερα η συνεργασία επεκτείνεται σε όλο και περισσότερους τομείς. Παρόλα αυτά, υπάρχουν πολλοί τομείς που δεν έχουν καλυφθεί ακόμα, και πολλές αντικρουόμενες πολιτικές, καθώς και πολλά σημεία που προς στο παρόν συνεργάζονται μπορούν να αποτελέσουν μήλο της έριδος αργότερα (Babaev, 2022). Ακόμα και αν σήμερα συνεργάζονται στενά, η εποχή της παγκοσμιοποίησης, του κυβερνοπολέμου και οικονομικού ανταγωνισμού είναι απρόβλεπτη. Έτσι, κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί μια σταθερή ανοδική πορεία σύμπραξης που θα οδηγήσει προς μια στρατηγική συνεργασία, πόσο μάλλον υπογραφή συνθήκης. Συνοπτικά, οι δύο πλευρές πρέπει να ενισχύσουν τις ενέργειές τους στον Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO), να συνεχίσουν να οδεύουν προς την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της μέσω του θεσμού BRICS. Οι δυο πλευρές θα συνεργαστούν για να προωθήσουν την επέκταση των μελών της για να ενισχύσει τη δύναμη των αναπτυσσόμενων χωρών του BRICS, καθώς και τα συμφέροντά τους. Η Ρωσία υποστηρίζει την Κίνα στο ζήτημα της Ταϊβάν και παραμένει προσηλωμένη στην αρχή της μίας ενωμένης Κίνας. Όσον αφορά την Κίνα θα συνεχίσει να διατηρεί αντικειμενική και αμερόληπτη θέση, να εργάζεται για την οικοδόμηση συνέργειας στη διεθνή κοινότητα και να διαδραματίζει εποικοδομητικό ρόλο προς την ειρηνική επίλυση της κρίσης της Ουκρανίας.

# ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

## Ελληνική βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Α., (2021), Η Ανάδυση των BRICS Τα Ρίσκα και οι Προοπτικές στην Παγκόσμια Διακυβέρνηση

Κατσόβσκα Γ., (2008), *Η αυτοκρατορική Ρωσία (1613-1917).* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Κατσόβσκα Γ., (2012), *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης (1917-1991).* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Νύφλης Ε., (2016), *Οι σχέσεις Κίνας και Ρωσίας: Ανάλυση Πολιτικών και Στρατηγικών,* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Παπαδημητρίου, Κ., (2009), Γενικές πληροφορίες για την Κίνα. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Πεκίνο. Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

Ψάλτης Μ., (2020), Στρατηγικό δόγμα και κουλτούρα: *Σύγκριση Κίνας- Ρωσίας*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

## Ξένη βιβλιογραφία

Ambrosetti E.,and Ferrari A., (2021), Russia's Foreign Policy: *The Internal-International Link* Milan, Ledizioni LediPublishing

Charap S., Drennan J., & Noel P., (2017), Russia and China: A New Model of Great-Power Relations pp. 25-42

Cheng H., Dandapani K., Figueiredo A., Parhizgari A., Shachmurove Y., Shahrokhi M.,(2017), Global Finance Journal: The Evolution and Future of the BRICS: Unbundling Politics from Economics

Fakiolas E., and Fakiolas T., (2004), *Russia's Grand Strategic Alternatives at the Dawn of the New Century* pp. 385–404

Henderson J & Mitrova T., (2016), Energy relations between Russia and China: Playing chess with the dragon pp. 1-53

Korolev A., (2018), On the Verge of an Alliance: Contemporary China Russia Military Cooperation pp. 1-20

Korosteleva E., and Paikin Z., (2020), *Russia between east and west, and the future of Eurasian order* pp. 321–333

Kosnikov S., Rozhin A., Streltsov E., (2021), The economic potential of the brics countries as a challenge to modern world realities

Laidi Z., (2011), The BRICS Against the West?

Lukin A., (2020), The Russia–China entente and its future pp. 363-380

Macfarlane N., (2006), The 'R' in BRICs: is Russia an emerging power? Pp 41-57

Malle S., (2017), Russia and China in the 21st century. Moving towards cooperative behaviour pp. 1-15

Miroslaw M., (2019), « *Russia's return to superpower status* » pp. 34-50

Trenin D., (2012), Faithful friends? How Russia and China perceive each other faithful friends?

Weitz R., (2022), Why Russia and China have not formed an anti-American alliance pp. 39-62

Wishnick E., (2016), In search of the 'Other' in Asia: Russia–China relations revisited, DOI: 10.1080/09512748.2016.1201129, pp. 1-19

Воробьев В., (2017), Россия и Китай – дружеское партнёрство pp.14-27

Шаолэй Ф., (2015), Отношения между Россией, Китаем и США на фоне кризиса на Украине pp.59-74

Рыбкин Р., (2018), Основные направления российско-китайского сотрудничества: история и современность DOI 10.22394/1726-1139-2018-3 pp.140-145

## Διαδικτυακοί τόποι

Γεωργακόπουλος Σ., (2022), Ο πόλεμος στην Ουκρανία δοκιμάζει τις σινορωσικές σχέσεις, Made for minds, Διαθέσιμο στο: https://www.dw.com/el/%CE%BF-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B4%CE%BF%CE%BA%CE%B9%CE%BC%CE%AC%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CF%84%CE%B9%CF%82-%CF%83%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/a-60957221 [πρόσβαση 29.12.2022]

Μπαστέα Ν., (2021), Πόσο εφικτή είναι η κοινή ευρωπαική άμυνα-Πρώτο βήμα η συμφωνία Ελλάδας και Γαλλίας, ΤΑ ΝΕΑ, Διαθέσιμο στο: https://www.tanea.gr/2021/10/03/politics/poso-efikti-einai-i-koini-eyropaiki-amyna-proto-vima-i-symfonia-elladas-kai-gallias/ [πρόσβαση 19.09.2022]

Πετούσης Σ., (2021), Φilnews: Δημιουργία Ευρωστρατού για Στρατηγική Αυτονομία της ΕΕ, Φilnews, Διαθέσιμο στο: https://philenews.com/f-me-apopsi/paremvaseis-ston-f/article/1302453 [πρόσβαση 16.04.2022]

Σωτήρης Π., (2022), Η Ρωσία, η Κίνα και το τοπίο στην Κεντρική Ασία μετά τον πόλεμο στην Ουκρανία, ΚΟΣΜΟΣ, Διαθέσιμο στο: https://www.ot.gr/2022/09/17/epikairothta/kosmos/i-rosia-i-kina-kai-to-topio-stin-kentriki-asia-meta-ton-polemo-stin-oukrania/ [πρόσβαση 22.12.2022]

Aliyev N., (2020), RKK ICDS, Military Cooperation Between Russia and China: The Military Alliance Without an Agreement? Διαθέσιμο στο: https://icds.ee/en/military-cooperation-between-russia-and-china-the-military-alliance-without-an-agreement/

[ πρόσβαση 12.01.2023]

Antonov A., (2022), RIAC, How Russia Sees U.S. Sanctions, Διαθέσιμο στο: https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/comments/how-russia-sees-u-s-sanctions/ [πρόσβαση, 09.01.2023]

Babaev K., (2022), RIAC, Russian-Chinese dialogue: model 2022, Διαθέσιμο στο: https://drive.google.com/file/d/1sgXtg8s_VtwjjsQ3qaOLuMCs50ZfHmlS/view [πρόσβαση 11.01.2023]

Chausovsky E., (2019), Ανατροπές στο στρατηγικό τρίγωνο Ρωσίας, Κίνας και ΗΠΑ, Euro2day, Διαθέσιμο στο: https://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1685792/anatropes-sto-strathgiko-trigono-rosias-kinas-kai.html [ πρόσβαση 08.01.2023]

Iefimerida, (2021), Τι είναι η AUKUS, με απλά λόγια: Η νέα σύμπραξη ΗΠΑ, Βρετανίας, Αυστραλίας που αλλάζει τις ισορροπίες, Διαθέσιμο στο: https://www.iefimerida.gr/kosmos/aukus-ti-einai-ipa-bretanias-aystralia-isorropies-eiriniko [πρόσβαση 28.12.2022]

Introini M., (2018), Pros and Cons of BRICS, Διαθέσιμο στο: https://thesustainabilityreader.com/2018/08/22/pros-and-cons-of-brics/ [πρόσβαση 24/02/2023]

Kortunov A., (2022), RIAC, Russian-Chinese strategic interaction in security in Afghanistan after withdrawal of US troops, Διαθέσιμο στο: https://drive.google.com/file/d/1tyfImZu1l3xT2aVtHLrfrJtScn19Q1cZ/view [πρόσβαση 09.01.2023]

Kortunov A., (2022), RIAC, Russia Facing China: Little Red Riding Hood or Cinderella?Διαθέσιμο στο: https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-facing-china-little-red-riding-hood-or-cinderella/ [πρόσβαση 01.01.2023]

Kremlin,(2022), Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development, Διαθέσιμο στο: http://en.kremlin.ru/supplement/5770 [πρόσβαση 12.01.2023]

Kulik S., (2015), Council of CouncilsRussia and the BRICS: Priorities of the Presidency Global Memo Διαθέσιμο στο: https://www.cfr.org/councilofcouncils/global-memos/russia-and-brics-priorities-presidency [πρόσβαση 24/02/2023]

Liik K., (2021), ECFR, It's complicated: Russia's tricky relationship with China, Διαθέσιμο στο: https://ecfr.eu/publication/its-complicated-russias-tricky-relationship-with-china/ [πρόσβαση 12.01.2023]

Namzhilova V., (2022), RIAC, Economic Corridor "China — Mongolia — Russia": Infrastructure in Focus, Διαθέσιμο στο: https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/economic-corridor-china-mongolia-russia-infrastructure-in-focus/ [πρόσβαση, 01.01.2023]

President of Russia,(2022), Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development, Διαθέσιμο στο : http://www.en.kremlin.ru/supplement/5770 [ πρόσβαση 24/02/2023]

Rahman G., (2022), Euro2day, Η Ρωσία και η Κίνα υφαίνουν τη νέα παγκόσμια τάξη, Διαθέσιμο στο: https://www.euro2day.gr/ftcom/ftcom_gr/article-ft-gr/2116490/h-rosia-kai-h-kina-yfainoyn-th-nea-pagkosmia-taxh.html [πρόσβαση, 09.01.2023]

RIAC, (2022), Experts Discuss Russia's Cooperation with Asian Countries in the Arctic Διαθέσιμο στο: https://russiancouncil.ru/en/news/experts-discuss-russia-s-cooperation-with-asian-countries-in-the-arctic/ [πρόσβαση 30.12.2022]

Toloraya G., (2015), Russia in Global Affairs, Why does Russia need Brics, Διαθέσιμο στο: https://eng.globalaffairs.ru/articles/why-does-russia-need-brics/ , [πρόσβαση 22/02/2023]

Селезнева Н., (2022), РСМД, Актуальное состояние российско-китайского гуманитарного сотрудничества Διαθέσιμο στο: https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/culture/aktualnoe-sostoyanie-rossiysko-kitayskogo-gumanitarnogo-sotrudnichestva/ [πρόσβαση, 11.01.2023]